

PAPER DETAILS

TITLE: TÜRK BESERİ COGRAFYASINDA YENİLESME EGİLİMLERİ: DEĞİŞİM AKTÖRLERİNİN
PERSPEKTİFİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

AUTHORS: Ertugrul Murat ÖZGÜR

PAGES: 142-170

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/501452>

To cite this article: Özgür, E. M. (2018). Innovation trends in Turkish human geography: An Assessment from the perspective of agents of change. *International Journal of Geography and Geography Education*, 38, 142-170.

Submitted: February 20, 2018

Revised: May 08, 2018

Accepted: May 15, 2018

INNOVATION TRENDS IN TURKISH HUMAN GEOGRAPHY: AN ASSESSMENT FROM THE PERSPECTIVE OF AGENTS OF CHANGE¹

Türk Beşeri Coğrafyasında Yenileşme Eğilimleri: Değişim Aktörlerinin Perspektifinden Bir Değerlendirme

E. Murat ÖZGÜR²

Özet

Türk coğrafyası, akademik kurumsallaşmasının yüzüncü yılını geride bıraktı. Bu güne kadar onun akademik gelişimine ve performansına ilişkin çok sayıda inceleme yapıldı. Ancak Türk coğrafyasının kendi güncel durumunun ve geleceğinin topluluk üyelerinin perspektifinden nasıl görüldüğü üzerinde çok az duruldu. Bu makale, Türk Beşeri Coğrafya alt disiplininde, son yıllarda ortaya çıkan yenileşme çabalarını ele alıyor. Bunu yaparken önceki çalışmalardan farklı olarak disiplinler değişimi, içerden birilerinin bakışıyla, aktör deneyimlerinden yola çıkarak anlamaya çalışıyor. Bu makale, nitel bir araştırma olarak tasarlandı. Araştırmada iki temel veri kaynağı kullanıldı. Birincisi, 16 akademisyenin düşüncelerini içeren yazılı söyleşilerdir. İkincisi, 5 genç akademisyenle gerçekleştirilen odak grup görüşmesidir. MAXQDA 11 nitel veri analizi yazılımı yardımıyla toplanan verilerin içerik ve betimsel analizi yapıldı. Türkiye'de beşeri coğrafyanın mevcut genel görünümü katılımcılar tarafından, geç kalmışlık, aktör bağımlılık, yüzeysellik, sınırlılık, sıradanlık ve yetersizlik kavramlarıyla tanımlandı. Fakat aynı zamanda onlar, son yıllarda disiplinde bilimsel yaklaşım, metodolojik, teorik ve tematik açıdan geçmiştekinden bazı olumlu ilerlemeler yaşandığına da işaret etti. Bununla birlikte araştırmanın bulguları gösteriyor ki yenileşme sürecinin en önemli kazanımlarından birisi, bazı beşeri coğrafyacıların çok paradigmatik bir coğrafyayı keşfetmesidir. Yine Türk beşeri coğrafyasındaki araştırma konularının değişen toplumsal dinamiklere duyarlılık nedeniyle büyük ölçüde toplumsal bağlamın dışında kaldığı da belirleniyor. Yenileşme sürecinin genç akademisyenlerin performansı ile zamanla asil rengini bulacağı ve kuşku iyimserlik halinin geride bırakılacağı düşünülüyor.

Anahtar Kelimeler: Türk Beşeri Coğrafyası, Türk Coğrafya Tarihi, Organizasyonel Yenileşme, Yenileşmenin Yayılması, Değişim Aktörü

Abstract

Turkish geography has left behind the hundredth year of its academic institutionalization. Numerous reviews have been conducted on its academic development and performance to date. However, little focus has been put on how Turkish geography views its current situation and future from the perspective of community members. This article examines the recently emerging efforts of innovation in the sub-discipline of Turkish Human Geography. In doing so, it tries to understand the disciplinary change from an insider perspective departing from the actor experiences unlike the previous studies. This article was designed as a qualitative research. Two basic data sources were used in the research. The first one is written interviews that depict ideas of 16 academicians. The second one is a focus group interviews performed with 5 young academicians. Current overview of the human geography in Turkey has been defined by the participants with the concepts of belatedness, actor addiction, shallowness, limitations, ordinariness and inadequacy. However, they also pointed out that there have been some positive developments in their discipline from scientific approach, methodological, theoretical and thematic perspectives in recent years. The findings of the research show that one of the most important achievements of the innovation process is that some human geographers have discovered the multi-paradigmatic geography. Again it is also determined that research topics in the Turkish human geography are largely out of social context due to insensitivity to changing social dynamics. It is thought that the innovation process will find its true colour in time with the efforts of young academicians and the doubtful optimism will be left behind.

Keywords: Turkish Human Geography, History of the Turkish Geography, Organisational Innovation, Diffusion of Innovation, Change Agent

¹ An earlier version of this paper was presented at the workshop on the 100th Anniversary of Turkish Geography.

² Prof., Ankara University, Faculty of Languages History and Geography, Fourth Floor, Room Number: 404, Sıhhiye, 06100, Ankara, TURKEY., ozgur@ankara.edu.tr

GİRİŞ

2015 yılı, İstanbul Darülfünununda 1915 yılında akademik kurumsallaşmasının ilk adımını atan Türk coğrafyasının yüzüncü yılı idi. Geçen bir asırlık süre içinde Türk coğrafyasının akademik gelişimine ve gösterdiği performansla ilişkin olarak genellikle iyimser veya övgücü bir bakış açısıyla ya da yorumsuz yazılmış çok sayıda çalışma yapılmıştır (Akkan, 1972, 1998; Akyol, 1943a, 1943b, 1943c; Bilgin, 1961; Darkot, 1951; Doğanay, 1995; Erinc, 1973, 1997; Erol, 1993; Gürsoy, 1975; Hüttheroth, 1992; Kara, 1998; Kayan, 2000; Koçman, 1999; Özçağlar, 1998; Özey, 1998; Tunçel, Yiğit ve Çelikbağ, 2010; Tümertekin, 1971, 2001; Yiğit, 1996). Bununla birlikte, özellikle 2000’li yılların başından beri, disiplin içinden ve dışından Türkiye’de coğrafya biliminin kendisini anlamasına, geçmişin sorgulanmasına ve yeniden anlamlandırılmasına yönelik girişimlerin sayısında önemli bir artış olduğu da gözlenmektedir (Arı, 2017; Arı ve Köse, 2005; Bekaroğlu, 2014, 2016; Bekaroğlu ve Sarış, 2017; Bekaroğlu ve Özdemir, 2014; Bekaroğlu ve Yavan, 2013, 2018; Durgun, 2011; Gümüşçü, 2012; Karabulut, 2012; Kaya, 2005, 2010a, 2010b; Özgür, 2014; Özgür ve Yavan, 2013; Pérouse, 2012; Tekeli, 2012; Tuysuz ve Yavan, 2012; Yavan, 2005a, 2005b, 2012). Çoğunlukla eleştirel bir perspektif benimseyen bu son çalışmalar, sıklıkla Türk coğrafyasının Batı’daki coğrafya pratiğiyle uyumsuzluğunu, bunun nedenlerini ve çağdaş coğrafya anlayışıyla bütünleşmek için yapılması gerekenleri odağına almıştır. Aynı zamanda kendileri de yenilik arayışının birer ürünü olarak kabul edilebilecek bu çalışmalarda, 2000 sonrası yıllar için Türk coğrafyasında bir canlanma ve yenileşme evresinin yaşandığı (Özgür ve Yavan, 2013: 18), Türkiye’de bilimin ve toplumun değiştiği, coğrafya biliminin de değişmesi gerektiği (Kaya, 2010b: 237) ve coğrafyanın kurumsallaşmak, yenilikleri desteklemek, bilgi ve yöntem transferine dayalı bir reformu kendi içerisinde başlatmak zorunda olduğuna (Bekaroğlu ve Yavan, 2013: 66) ilişkin görüşler ileri sürülmüştür.

Türk coğrafyasının gerçekten bir değişim yaşıyıp yaşamadığını anlayabilmek biraz da bu olguya zamansal olarak bakmayı gerektirmektedir. Bu nedenle Türkiye’de coğrafyacıların bilim yapma pratiklerinin tarihsel arka planına kısaca göz atmak yararlı olabilir. Bekaroğlu ve Yavan (2013), Türkiye’de coğrafyanın akademik bir disiplin olarak ortaya çıkışından günümüze kadar geçen süre zarfında birbirinden farklı pratikler içinde olduğuna işaret etmiştir. Yazarlara göre Türk coğrafyacıları, 1980’li yılların başına kadar daha çok Kıta Avrupası’ndaki coğrafya okullarının bilim yapma pratiğini benimsemiş; 1980’lerden 2000’li yılların başına kadar, çoğunlukla belirli bir Batılı okul geleneğine yakın olmayan ve kendine özgü bir bilim pratiği içinde olmuş; nihayet, 2000’li yıllarla birlikte gittikçe artan düzeyde Anglo-Amerikan coğrafya geleneğinden etkilenmeye başlamıştır (Bekaroğlu ve Yavan, 2013: 61).

II. Dünya Savaşı’na kadar olan dönemde, Kıta Avrupası’nın dışsal bir unsur olarak dünyanın hegemonik güç merkezlerini barındırması, bilimsel olarak öncü rol oynaması ve Türk toplumu için modernleşme modeli oluşturması (Bekaroğlu ve Yavan, 2013), diğer yandan Cumhuriyet’in ilk yıllarında ülkeye davet edilen bilim insanlarının büyük ölçüde o bölgeden gelmesi, Türkiye’de coğrafyayı bir disiplin olarak kurumsallaştıran coğrafyacıların yine orada eğitim alması (Erinc, 1973; Hüttheroth, 1992; Pérouse, 2012; Tümertekin, 2001) ve ilk kuşak Türk coğrafyacılarının araştırmalarını Batı coğrafyasının kolonyal eğilimli olduğu dönemde Kıta Avrupası coğrafya okullarından Anadolu’ya gelen araştırmacıların çalışmaları üzerinde temellendirmiş olması, Kıta Avrupası’ndaki coğrafya pratiğinin Türk coğrafyasını güçlü biçimde etkilemesinin nedenleri olarak gösterilmiştir (Bekaroğlu ve Yavan, 2013). Alman ekolünün çevresel determinizm yaklaşımıyla daha çok fiziki coğrafyada, Fransız ekolünün ise bölgesel yaklaşımla beşeri coğrafyada etkili olduğu (Durgun, 2011) bu dönemin 1960’lara kadar olan kısmında Türk coğrafyası, dünyadaki egemen coğrafya anlayışına paralel bir gidiş içinde olmuştur.

Ancak gelişmiş dünyada, II. Dünya Savaşı sonrasında küresel güç dengeleri değişmiş ve bilimsel bilgi, Anglo-Amerika’nın liderliğinde üretilmeye başlanmıştır (Bekaroğlu ve Yavan, 2013). Batı coğrafyası, 1950’lerin ortalarında pozitivizme ve 1970’lerden itibaren de eski coğrafi düşünce, felsefe ve araştırma yöntemlerini büyük ölçüde değiştiren çok paradigmatlı bir coğrafyaya geçiş yaşarken; Türk coğrafyası Batı’daki bu yeni coğrafya yaklaşımlarından adeta habersiz şekilde, çevresel determinizm ve bölgesel coğrafya yaklaşımının peşinden gitmeyi sürdürmüştür (Kaya, 2010b, Özgür, 2014; Özgür ve Yavan, 2013; Yavan, 2005a). Türk coğrafyasının bir dizi dışsal ve içsel faktörün etkisiyle 1950’lerde yavaş yavaş başlayan, 1970’lerde derinleşen Batı coğrafya pratiğinden kopuş eğiliminin 1980’lerde dış dünyaya büyük ölçüde kapalı, kendine özgü bir anlayış geliştirdiği ve coğrafyadaki ana akım gelişmelerden ve yeniliklerden neredeyse tamamen uzaklaştığı ileri sürülmüştür (Bekaroğlu ve Yavan, 2013: 64-65; Bekaroğlu ve Yavan, 2018: 89). Bu pratik, temelde Kıta Avrupası’nın bölgesel coğrafya geleneğinin Türkçe literatür üzerinden sürdürüldüğü bir coğrafyaya (*milli coğrafya evresine*) karşılık gelmektedir (Bekaroğlu ve Yavan, 2013; Özgür ve Yavan, 2013).

Dünyada hızla değişen toplumsal yapılar ve yeniden şekillenen toplumsal güç dengeleri, akademik disiplinleri bu değişimleri, farklılaşmaları ve yeni anlayışları doğru şekilde kavramaya yönlendirmiş, akademik toplulukların sunacağı çıktılarının dikkate alınması, hatta varlık nedenleri bu değişimle ilişkili bir hal almıştır (Kaya, 2010b: 227). Batı coğrafyası geçen yüzyıl boyunca toplumsal değişime paralel bir değişim süreci yaşadığı halde; aynı değişimi Türk coğrafyasının deneyimlemesi pek mümkün olamamış, ancak son yıllarda Türkiye’de bazı coğrafyacılar disiplinin bilim yapma pratiğinin yenileşmesini ve değişmesini varoluşsal bir sorun olarak görmeye başlamıştır. Böylece Türk coğrafyasının tarihsel

gelişiminde 2000'li yıllardan itibaren Anglo-Amerikan coğrafya geleneği, kendisini belirgin biçimde hissettirme eğilimine girmiştir. Coğrafyacıların dışı açılarak bilgi ve yöntem transferi için Anglo-Amerikan dünyaya yöneldikleri bir bilimsel pratikle karakterize olan bu dönemde, disiplinde yeni arayışlar ve yenileşme çabaları belirmiştir (Özgür ve Yavan, 2013: 27).

Türk coğrafyasında bilimsel pratik değişikliği, bir rastlantının sonucu olmayıp pek çok faktörün aynı dönemde bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır (Özgür ve Yavan, 2013). Ancak yeni pratiğin şekillenmesinde küreselleşme ve Avrupa Birliği süreçleri (Yavan, 2012), coğrafi bakışın öneminin diğer sosyal bilimler tarafından fark edilmesi (Kaya, 2010b) ve esas itibarıyla 1990'ların ortalarından itibaren ABD ve İngiltere'ye lisansüstü eğitim almak üzere gönderilen genç coğrafyacıların, 2000'li yılların başında Türkiye'ye dönmesi ve buna ek olarak çeşitli ülkelere ziyaretçi araştırmacı olarak giden coğrafyacıların ve değişim öğrencilerinin sayısının artması (Bekaroğlu ve Yavan, 2013; Özgür ve Yavan, 2013) en önemli etkiyi yaratmıştır.

Günümüzde Türkiye'de coğrafya disiplininin tarihsel olarak farklı bir aşamadan geçtiği ve geçmiştekilerden ayrılan bir bilim pratiği geliştirmeye çalıştığına ilişkin daha pek çok kanıt ileri sürülebilirse de bu girişimlerin çeşitli yollardan daha fazla araştırılması ve geleceğe ilişkin çıkarımlarda bulunulması gerekmektedir. Son dönemde Türk coğrafyasını eleştirel bağlamda inceleyen çalışmaların çoğunlukla akademisyenlerin (disiplin üyelerinin) yayın pratiklerine ve içeriklerine, yürüttükleri faaliyetlere ve tarihsel kayıtlara dayalı olarak karşılaştırmalı doküman analizleriyle ve kişisel gözlemlerinin betimlenmesi yoluyla yapıldığı belirlenmektedir. Bu çalışmalarda araştırmacılar, ampirik ve betimsel bulgularını disipline dışarıdan bakan bir gözle yorumlamakta, ne var ki Türk coğrafyasının kendi güncel durumunun ve geleceğinin topluluk üyelerinin perspektifinden nasıl görüldüğü üzerinde çok az durmaktadır (Aydoğmuş, 2015). Oysa içerden yani, olayları bizzat yaşayan coğrafyacıların gözünden bakarak bu sürecin incelenmesi, yaşanan olayların iç yüzünü ve derinliğini daha fazla anlamamıza katkı sağlayabilir. Bu yüzden bu çalışma, Türk beşeri coğrafyacılarının kendi disiplinlerini, bu alanda son zamanlarda gözlenen yenileşme çabalarını, değişimin bir parçası olan aktör deneyimlerinden yola çıkarak değerlendirmeyi ve literatüre niteliksel bir katkı sunmayı amaçlamaktadır. Böylece hem daha yakın zamanlar için ve alt disiplin düzeyinde bir konum belirlemesi hem de kendilerini yeniden üreterek Batı coğrafyası pratiğine taşıma gayreti içinde olanların geleceğe sağlıklı biçimde yürüyebilmesi için bazı dersler çıkarılabilmesi hedeflenmektedir.

Çalışma, esas olarak şu soruların cevaplarını aramaktadır: (1) Son yıllarda Türkiye'de beşeri coğrafya alanında gerçekten bir yenileşme yaşanıyor mu? [*Türkiye'de beşeri coğrafya alanında yaşananlar nasıl tanımlanabilir? Bilimsel yaklaşım, metodoloji, teori ve tema açısından geçmiştekinden ne tür farklılıklar gözleniyor?*], (2) Türk beşeri coğrafyasındaki yenileşme sürecinin temel dinamikleri nelerdir? [*Yenileşme sürecinin tetikleyicileri ve gerisindeki yapılar nelerdir? Değişimin temsilcileri kimlerdir? Yenileşme süreci için benimseyici kategorileri oluşturulabilir mi? Süreç için evreler ayırt edilebilir mi?*] ve (3) Türk beşeri coğrafyasında gözlenen yenileşme sürdürülebilir mi? Bu canlanma hareketinin sürdürülebilirliği için ne yapılmalıdır?

TEORİK YAKLAŞIMLAR

Değişim ve yenileşme, günümüzde yaşamın her alanında çeşitli amaçlarla üzerinde sıklıkla durulan kavramlar arasındadır. Zaman zaman birbirinin yerine kullanılan bu kavramlardan değişim, organizma, birey veya organizasyon gibi sistem, süreç veya ortamların, planlı veya plansız biçimde, belli bir durumdan başka bir duruma geçişini tanımlamaktadır (Jones, 1998; Tolay-Sabuncuoğlu, 2008). Bir organizasyon söz konusu olduğunda değişim, bu organizasyondaki insanların yaptıkları işlerin, değer sistemlerinin, birbirleriyle olan ilişkilerinin ve genel olarak davranışlarının değişiklik göstermesini ifade etmektedir (Basım, Şeşen ve Çetin, 2009). Başka bir deyişle organizasyonel değişim, yapı, süreç ve davranışların değişmesi olarak ele alınmaktadır (Balci, 1995). Ayrıca literatürde değişimin, organizasyonun bütünlüğünün korunması, sürekliliğinin sağlanması ve büyüyerek gelişmesi amaçlarına işaret edilmekte (Şimşek, Akgemci ve Çelik, 1998); onun yapılan işin daha etkili hale getirilmesi ve organizasyonun etkililik düzeyinin geliştirilmesi, topluluğun verimliliğinin, motivasyonun ve tatmin düzeyinin artırılmasına hizmet etmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır (Sabuncuoğlu ve Tüz, 1998).

Yenileşme ise, bir sosyal sistemde bireylerin alışlagelmiş süreçlerden ayrılması ve yeni faaliyetlere girişmesi, davranış biçimlerinde değişiklikler meydana getirmesi şeklinde anlaşılmaktadır (Varış, 1982). Bütüncül, amaçlı, planlı ve olumlu yöndeki değişimi anlatan yenileşme (Başaran, 1982; Özdemir, 1998), bir birey ya da organizasyonun normal çalışma rutininin bir parçası olarak yeni düşünceler yaratma ve onları kullanılabilir uygulamalara dönüştürme etkinliği olarak kabul edilmektedir (Schermerhorn, 1989). Bu uygulamalar, organizasyonlarda daha iyi yollarla iş yapmanın bir sonucu olarak süreç yenileşmeleri biçiminde ortaya çıkmaktadır. Schermerhorn (1989: 527) değişimi, organizasyonlardaki yaratıcılığın ve yenileşmenin bir parçası olarak görmektedir. Doğada ve her toplumda olduğu gibi organizasyonlar da değişimden kaçamadığına göre; organizasyonel bir yapı olarak akademik disiplinlerin de varlıklarını sürdürebilmesi için

değişen koşullara karşı kendi iç dengelerini sağlaması, uyum göstermesi ve yenileşmek suretiyle değişmesi gerekmektedir.

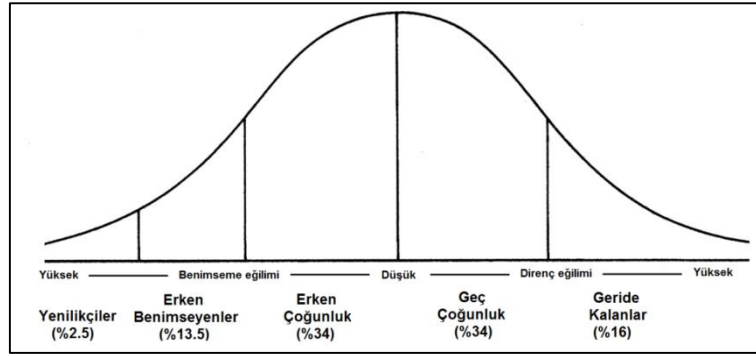
Lewin (1951) değişimi, bireyin veya topluluğun değişimini eski tutum ve uygulamalarından kurtulma (*çözülme veya donmuşluğu çözme*), yenilerini öğrenme ve uygulamaya başlama (*değiştirme*) ve bunları yeniden bir alışkanlık ve yaşam biçimi haline getirme (*kalıplaşma, yeniden dondurma*) evrelerini içeren bir süreç olarak kavramsallaştırmaktadır (aktaran Schermerhorn, 1989: 528). Bunlardan birincisi, değişim için ortamın hazırlanması evresidir. Bu aşamada öncüler tarafından değişim ihtiyacı hissettirilmekte ve değişimle ilgili kişilerle iyi ilişkiler geliştirilmektedir. Bununla birlikte, iyi kontrol edilebilirse çatışmanın organizasyonlardaki çözümde önemli unsur olabileceği ileri sürülmektedir (Aksoy, 1999). İkinci aşamada, değişim fiili olarak uygulanmaktadır. Sorunun tanımlandığı ve seçeneklerin dikkatle gözden geçirildiği bu değiştirme aşamasında, örgütsel hedefler ve uğraşlar, kişiler, kültür, teknoloji ve yapıda değişim başlatılmaktadır. Ancak Lewin (1951), değiştirme aşamasında değişimin ajanlarını bekleyen çok önemli bir tehlikenin olduğunu; bu aşamaya erken girilmesi ve değişim için acele edilmesi halinde bir dirençle karşılaşılacağını belirtmektedir (akt. Schermerhorn 1989: 528). Bu, değişime katılacak kişilerde bir talep yaratılmaması halinde girişimin başarısızlıkla sonuçlanma olasılığının yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Planlı değişim sürecinin son aşaması olan kalıplaşma evresindeyse; değişimin istikrarlı ve uzun soluklu hale gelebilmesi için gerekli koşulların yaratılması, en kritik nokta olarak görülmektedir (Aksoy, 1999).

Şüphesiz ki bir sürecin sürdürülebilirliği, onun ortaya çıkışından sonra sosyal bir sistemin yapısında ve işlevinde değişim meydana getirerek yayılmasıyla yakından ilişkilidir. Zira yeni fikirler bulunduğu, benimsendiğinde ve yayıldığında bazı sonuçlara yol açmakta ve sosyal değişim meydana gelmektedir (Rogers, 1983: 6). Bir olgunun (fikirlerin, nesnelerin veya canlıların) mekân boyunca ve zaman aracılığıyla dağılması, yayılma (*diffusion*) olarak tanımlanmaktadır (Hägerstrand, 1967). Rogers (1983: 140), yayılma sürecinin dört temel unsura sahip olduğunu belirtmektedir: *Sosyal sistem, yenilik, iletişim kanalları ve zaman*. Sosyal sistem, ortak bir kültürü paylaşan veya yenileşmenin olası benimseyicileri olan bireyler, organizasyonlar veya aktörlerdir. Yenilik, sosyal sistemin üyeleri tarafından yeni olarak kabul edilen bir düşünce, nesne veya uygulamaya karşılık gelmektedir. Bilgiyi sosyal sisteme doğru veya sosyal sistem içinde ileten araçlar iletişim kanallarına; yeniliğin sosyal sistemin üyeleri tarafından yayılma hızı da zamana işaret etmektedir (Rogers, 1983).

Hägerstrand'ın (1967) belirttiği gibi mekânsal yayılma süreci, kişiler arası bilgi akışları tarafından yönetilmektedir ve yeniliğin sosyal sistemin üyeleri tarafından yayılma (veya benimsenmesinin nispi) hızını anlatan zaman, birikimli olarak yeniliği kabul edenlerin sayısını arttırmaktadır (akt. Olsson, 1969). Bu yüzden zaman boyutu, bir birey veya başka bir benimseme biriminin yenilik karar sürecinde, onların yeni fikirleri benimseme derecesinde (yenilikçiliğinde) ve sosyal sistemin üyeleri tarafından bir yeniliğin benimsenme hızında önemli bir unsurdur (Rogers, 1983). Burada zaman açısından karşılaşılabilecek en büyük zorluk, muhtemelen farklı özelliklere, geçmişlere, anlayışlara ve etkileşim biçimlerine sahip bireylerden oluşan topluluklarda, yeniliklerin yayılmasında ortaya çıkacaktır. Zira aynı dili konuşmayan, benzer inançlara, beklentilere ve hedeflere sahip olmayan bireyler ve gruplar arasında, bir yeniliğin yayılması çok daha güç olacaktır.

Yenilik, bilgi edinme, ikna olma, karar, gerçekleştirme ve onay aşamalarını içeren bir karar sürecidir (Rogers, 1983: 20). Süreç, bir kişinin yenilik hakkında çeşitli kanallardan bilgi edinmesiyle başlamakta, bu yeniliğe karşı bir tutum geliştirmesiyle devam etmektedir. Burada yeniliğin yerine geçtiği fikirden daha iyi olması (*göreceli üstünlük*), olası benimseyenlerinin mevcut değerleri, geçmiş deneyimleri ve ihtiyaçlarıyla tutarlı olarak algılanması (*bağdaşabilirlik*), anlaşılma ve kullanılma gücü (*karmaşıklık*), sınırlı kaynaklarla denenebilme (*denenebilirlik*), sonuçlarının başkaları tarafından görülebilir olma (*gözlenebilirlik*) ve yeniliğin süreç içinde değiştirilebilmesi (*yeniden uyarlanabilirlik*) özelliklerini dikkate almak suretiyle bireylerin inandırılması gerekmektedir (Rogers, 1983). Bireyler tarafından daha fazla göreceli üstünlüğe, bağdaşabilirliğe, denenebilirliğe, gözlenebilirliğe ve daha az karmaşıklığa sahip olarak algılanan yenilikler, daha hızlı benimsenmektedir. Sonraki aşama, yeniliği kabul veya ret etme kararıdır. Eğer birey yeniliği kabul ediyorsa; bu evrede artık onu yaşamında kullanmaya ve uygulamaya başlamaktadır. Yeniden uyarlanabilirlik, büyük ölçüde bu aşamada ortaya çıkmaktadır. Sürecin son aşamasında yeniliğin onaylanması gerekmektedir. Yani bir birey veya birim, zaten almış olduğu yenileşme kararını iyice pekiştirdiğinde, onu onaylamış olmaktadır. Ancak bu aşamada, çelişkili mesajlar alınırsa benimseme kararının iptal edilmesi de mümkün olabilmektedir.

Sosyal sistemi oluşturan bireyler, yenilikçilik açısından farklı kategoriler içinde yer alabilmektedir. Rogers (1983) "*Diffusion of Innovations*" isimli çalışmasında beş yenilik benimseyici kategorisi ayırt etmektedir (Şekil 1).

Şekil 1: Yenilik Benimseyici Kategorileri

Kaynak: Rogers, 1983: 247

Bu modele göre; ilk benimseyici kategorisini “yenilikçiler” (*innovators*) oluşturmaktadır. Yeniliği yüksek benimseme eğilimi gösteren bu grubun üyeleri, risk alabilen, atılgan, girişimci ve kozmopolit olma özellikleriyle yeniliğin yayılmasında en önemli rolü oynamaktadır. Değişim ajanı olarak da tanımlanan (Caldwell, 2003; Ford, Ford ve D’amelio, 2008; Thomas ve Hardy, 2011) ve yeni fikirleri sistemin sınırları dışından ithal ederek sosyal sistemde kamuoyuna sunan bu küçük grup, aynı zamanda bu fikirlerin akışını da düzenlemektedir (Rogers, 1983: 248). Planlı bir değişim, değişim ajanlarının gerçek durum ile istenen durum arasındaki farkı gösteren performans açığı algısına doğrudan tepkilerinin bir sonucu olarak gerçekleşmektedir (Aksoy, 1999). Bu yüzden değişim ajanları, geçen zamanla ve belirli kanallar aracılığıyla sosyal sistemin üyeleri arasında bir yeniliğin iletilmesinde, en merkezi rolü üstlenmektedir. Rogers’ın (1983) ikinci benimseyici kategorisi, yenilikçilere göre sosyal sistemle daha fazla bütünleşmiş “erken benimseyenler”dir (*early adopters*). Bu grubun üyeleri, birçok sosyal sistemde kanaat önderliği ve yerel misyonerlik³ görevlerini yerine getirdiklerinden, olası benimseyicilerin yeniliğe yönelmesinde oldukça etkili olmaktadır. Üçüncü benimseyici kategorisi olan “erken çoğunluk” (*early majority*), erken benimseyenlerle geç benimseyenler arasındaki benzersiz konumu sayesinde, yeniliğin yayılma sürecinde kritik bir bağlantıyı sağlamaktadır (Rogers, 1983: 249). Ne *yeni deneyen ilk*, ne de eskiden yana giderek *geç kalan* olmak istemeyen erken çoğunluk, yeni bir fikri bütünüyle benimsemeden önce bir süre onu temkinli bir biçimde izlemektedir. Sosyal sistemin ortalama bir üyesinden daha sonra yeni fikirleri benimseyenleri içeren “geç çoğunluk” (*late majority*) dördüncü benimseyici kategorisini meydana getirmektedir. Yeniliklere kuşkucu ve temkinli bir biçimde yaklaşan ve onları sosyal sistemdeki diğerleri kadar benimsemeyen geç çoğunluğun ikna edilmesinden önce, sistem normlarının ağırlığının kesinlikle yenilikten yana olması gerekmektedir. Onlar, yeni fikirlerin yararlılığı konusunda ikna edilebilir, ancak akran baskısı benimsemenin motive edilmesi için zorunludur (Rogers, 1983: 249-250). “Geride kalanlar” (*laggards*), bir sosyal sistemde yeniliği benimsemeye en sonda yer alan, tüm benimseyici kategorilerinin arasında en yerel olan ve çoğu sosyal ağlardan neredeyse dışlanmış bir gruptur. Güçlü bir yenilik önyargısına sahip olan bu kategori için referans noktası geçmiştir. Bu yüzden geride kalanlar kararlarını sıklıkla önceki nesillere dayanarak almakta ve öncelikli olarak geleneksel değerlere sahip olan kişilerle iletişim halinde bulunmakta ve yeniliklere ve değişim ajanlarına şüpheyle bakmaktadır. Onların geleneksel tutumu, yeni bir fikre ilişkin geri kalmış farkındalık düzeyiyle benimsemenin gecikmesine ve yenilik-karar sürecinin yavaşlamasına yol açmaktadır (Rogers, 1983: 250).

İletişim, mesaj göndericileri ve alıcılarını zaman ve yer içinde birbirine bağlama faaliyeti olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan, 2011). Burada aslında katılımcılar tarafından yaratılan ve ortak bir anlayışa ulaşmak için birbirleriyle bilgi paylaşma süreci ifade edilmektedir. Yenileşme sürecinde, yenilik bilgisine sahip olan (veya onu kullanmayı deneyimleyen) bir bireyle (veya birimle), bu bilgiye ve deneyime sahip olmayan başka bir bireyi (veya birimi) yüz yüze, kitle veya interaktif araçlar gibi iletişim kanallarının birbirine bağlanması gerekmektedir (Rogers, 1983: 17). Bir iletişim kanalı, bir bireyden diğerine mesaj aktarmayı sağlayan araçlardır ve bireyler arasındaki bilgi değiş-tokuşu ilişkisi, alıcıya bir yeniliği iletecek bir kaynağın ve transfer etkisinin olup olmamasına bağlı olarak şekillenmektedir. Yayılmanın özü, bireyin yeni bir fikirle başka biri veya birileriyle iletişim kurmak suretiyle bilgi alış verişini kabul edilirse; bilgiyi sosyal sisteme doğru veya sosyal sistem içinde yayan iletişim ve etkileşim kanalları, yenileşmede çok önemli bir işlevi yerine getiren unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

³ Misyoner sözcüğü, Türk Dil Kurumu’nun Genel Türkçe Sözlüğündeki gibi “kendini herhangi bir düşünceyi, bir ülküyü yaymaya adanmış kimse” olarak kullanılmıştır.

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Bu çalışma, fenomenolojik araştırma stratejisine(desenine) sahip bir nitel araştırma olarak tasarlandı. Nitel araştırma; epistemolojik açıdan anlamacı/özneci; ontolojik açıdan yorumlayıcı yaklaşımlarla uyumlu ve temel eğilim olarak araştırma öznelinin bakış açılarını, anlam dünyalarını anlamayı amaçlamasıyla öne çıkmaktadır (Kaya, 2014a; Winchester, 2005; Yıldırım ve Şimşek, 2006). Fenomenolojik araştırmalar; farkında olduğumuz, ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Bu araştırmalarda veri kaynakları, araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışı vurabilecek veya yansıtabilecek bireyler ya da gruplardır. Bu yüzden de başlıca veri toplama aracı görüşmelerdir. Bu çalışmada veri, örneklemin kalabalık ve coğrafi olarak dağılmış olması nedeniyle katılımcılarla yüz yüze görüşmelerden elde etmek yerine, yapılandırılmış sorulardan (bkz. Merriam, 2013: 87) oluşan yazılı bir *söyleşi formu* aracılığıyla oluşturuldu (bkz. Baş ve Akturan, 2008: 91)⁴. Ek olarak doktora öğrencisi 5 akademisyenle yapılan bir *odak grup görüşmesi* ile de araştırmaya zengin içerikli nitel veri sağlandı. Araştırmacının 30 yılı aşan disipline ilişkin gözlemleri, yazılı söyleşilere ve odak grup görüşmesine temel oluşturmak ve desteklemek amacıyla kullanıldı ki bir bakıma araştırmanın inandırıcılığının artırılmasına yönelik olarak veri üçgenlemesi (çeşitlemesi) gerçekleştirilmiş oldu.

Araştırma tasarımı amaçlı örnekleme tekniklerinden biri olan aykırı durum örnekleme tercih edildi ve Türkiye'nin 7 ayrı kentindeki 8 üniversitesinin coğrafya bölümlerindeki 47 akademisyene örneklem olarak söyleşi formu gönderildi. Bu coğrafya bölümleri, bilim yapma pratiklerinde farklılıklar olduğu varsayılan Türkiye'nin iki eski (İstanbul ve Ankara) ve daha yeni bir (İzmir) merkez bölümü ile kalabalık bir akademik kadroya sahip ve Türkiye'nin çeşitli kentlerindeki çok sayıda bölüme akademisyen gönderen (Erzurum), yurtdışında eğitim almış ya da belirli bir süre bulunmuş akademisyenlere sahip, ama yurtiçi doktoralı akademisyenleri de olan yarı çevre/çevre bölümlerini içeriyordu. Bununla birlikte sözü edilen bölümlerde de örneklem yenileşmenin daha iyi anlaşılabilmesi için farklı unvanlardaki akademisyenlerle çeşitlendirildi. Ancak, bu farklı kentlerdeki coğrafya bölümlerinde çalışan 26 öğretim üyesinden sadece 8'i ve 21 araştırma görevlisinden yine 8'i söyleşi formu aracılığıyla deneyimlerini paylaştı. Bu beklenmedik gelişme, Türk beşeri coğrafyasının içinde bulunduğu durumu ve olası yenileşme eğilimini aykırı örneklemeden anlama olanağını ortadan kaldırdı ve araştırmanın örneklemini bir anda benzeşik örnekleme dönüştürdü. Bu noktada nitel araştırmanın araştırmacıya verdiği esneklik kullanılarak araştırmada örnekleme bağlı bir revizyon yapıldı ve değişimin aktörü durumundaki katılımcıların perspektifinden beşeri coğrafyanın süreç yeniliğinin incelenmesine karar verildi.

Bu yeni örnekleme yer alan öğretim üyelerinin ortak özellikleri, çoğunlukla yurtdışında lisansüstü eğitim almış veya belirli bir süre bulunmuş; tamamının uluslararası mesleki bilimsel organizasyonların üyesi ve bu organizasyonların faaliyetlerine katılan ve ilgi alanlarına ilişkin uluslararası literatürü düzenli olarak yakından izleyen, 32-49 yaş aralığındaki genç-olgun bilim insanları olmalarıdır. Örneklemin içinde bulunan 8 araştırma görevlisiye; lisans ve yüksek lisans derecelerini farklı üniversitelerde almış, kadroları 7 ayrı kentteki üniversitelerde bulunan ve çeşitli üniversitelerde doktora yapan 24-37 yaş aralığındaki genç akademisyenlerdir. Bu katılımcılar ilginç bir şekilde Türk beşeri coğrafyasının mevcut durumundan hoşnut olmadığı için onu sorgulayan, Batı normlarında bilim yapmayı ve disiplinin yenileşmesini isteyen, alanlarındaki bilimsel gelişmeleri Anglo-Amerikan eksenli takip eden, uluslararasılaşma düzeyi ve/veya eğilimi nispeten yüksek ve büyük ölçüde aynı kurumsal ortamları paylaşan kişilerden oluşmaktadır. Bu ortak özellikler, öğretim üyeleri ve araştırma görevlilerini değişim fikri etrafında toplamak suretiyle onları benzeşik kılmaktadır.

Geri dönüş alınan 16 söyleşi metni (toplam 45 sayfalık Word dokümanı) ile yaklaşık 3,5 saat süren ve ses kayıt cihazına kaydedilen odak grup görüşmesinin deşifre edilmesinden elde edilen metin (toplam 46 sayfalık Word dokümanı), MAXQDA 11 nitel veri analizi yazılımı yardımıyla içeriksel ve betimsel olarak analiz edildi (Strauss ve Corbin, 1990)⁵. Bu çalışmada oluşturulan veriler, betimsel analizle özetlenip yorumlanırken; içerik analiziyle daha ayrıntılı bir işleme tabi tutularak betimsel yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temalar keşfedildi. Bu amaçla; toplanan veriler önce kavramsallaştırıldı, ortaya çıkan kavramlara göre, veriler mantıklı şekilde organize edildi ve verileri açıklayan temalar saptandı. Yazılı söyleşi ve odak grup görüşmesi yoluyla elde edilen nitel verinin içerik analizi, verilerin kodlanması, temaların bulunması, verilerin kodlara/temalara göre düzenlenmesi/tanımlanması ve bulguların yorumlanması olmak üzere dört aşamada gerçekleştirildi. Veri analizi sonucunda bir kavramsal harita ve genç akademisyenlerin deneyimlerini içeren yenileşme modeli oluşturuldu. Bu son iki analiz çıktısı, yenileşmenin sürdürülebilirliği konusunda yararlı ipuçları sağladı.

⁴ Nitel araştırmanın esnekliği araştırmacıya böyle bir fırsat vermektedir. Ancak yine de araştırma problemi bağlamında hazırlanan söyleşi sorularına verilen cevaplardan elde edilen nitel veri, katılımcı teyidine tabi tutulmuş, bu yolla araştırmanın inandırıcılığının artırılmasına ve gerçeğin doğru temsiline sağlanmasına çalışılmıştır. Ayrıca katılımcıların tamamının hazır bulunduğu iki ayrı bilimsel toplantıda araştırmanın bulguları sunulmuş ve araştırmanın örnekleme katılanlardan geri bildirimler alınarak çalışmanın geliştirilmesi mümkün olmuştur.

⁵ Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleriyle elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren; içerik analizi ise, toplanan ya da oluşturulan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmayı hedefleyen nitel veri analizi teknikleridir (Bilgin, 2006; Wolcott, 1994).

BULGULAR

Son yıllarda Türkiye'de beşeri coğrafya alanında nasıl bir yenileşme yaşanıyor?

Türkiye'de beşeri coğrafya alanında yaşananlar nasıl tanımlanabilir?

Önemli bir değişimi tanımlama, belirli bir zaman diliminde, bir nesnenin ya da durumun temelini oluşturan yapıda, ne ölçüde başkalaşma olduğunu göstermeyi gerektirmektedir (Giddens, 2006). Türk beşeri coğrafyasında son dönemde yaşananlar, eğer bir değişim veya yenileşme eğilimiye; öncelikle bu durumun aktörler tarafından nasıl tanımlandığına bakmakla işe başlanabilir.

Söyleşilerin analizinden elde edilen kavramsallaştırmalar; katılımcıların Türk beşeri coğrafya alanında yaşanan canlanmayı yeni bilimsel yaklaşım, metot, teori ve temaları tanıma, arama-keşfetme, yeni pratiğe giriş ve uyum süreci olarak gördüğüne işaret etmektedir. Fakat aynı zamanda bu sürecin öteki yüzü, sorgulamak ve eleştirmek suretiyle hâlâ baskın olan bilimsel yaklaşımlardan (bölgesel yaklaşım, çevresel determinizm) kaçışı ve kopuşu da içermektedir (Tablo 1).

"Yapılagelen Coğrafyanın Sonunun İlanı"

Araştırmaya katılan beşeri coğrafyacılar arasında yaşanan süreci, "sessiz devrim" olarak tanımlayanlar olsa da gelişmeleri çoğunlukla Türk coğrafyasındaki geleneksel-betimsel anlayıştan uzaklaşma, disipline farklı bir pencereden bakışı anlatan Batı'nın olağan bilim pratiğine uyum sağlama çabası ve başlangıç evresindeki bir değişim olarak görme eğilimi yüksektir:

"Henüz sınırlı olmakla birlikte, betimsel beşeri coğrafyadan bir kopuş başladığını düşünüyorum ancak dediğim gibi, bu çok sınırlı. En azından, "betimsel olmayan" bir coğrafyanın varlığından da haberdar bir grup coğrafyacı var ve bunlar, söz konusu değişimin başını çekiyor son yıllarda. Ülkemizdeki tüm diğer alanlarda olduğu gibi, burada da Batı dünyasının etkisini, yansımalarını görmek mümkün." [K3]

"Son yıllarda Türk beşeri coğrafyasında yaklaşım açısından bazı değişimler olduğu söylenebilir. Coğrafyacılar yavaş yavaş paradigma kavramı ile tanıştılar. Farklı açılardan olay ve olgulara bakmaya başladılar. Gerçek bir değişim ancak çok uzun bir süreçte olabilir. Ancak bir değişimin başladığı da yadsınamaz bir gerçektir. Geçmişin tasviri bölgesel coğrafyası yerine yeni coğrafya kültürel ve sosyo-ekonomik süreçleri irdeleyen bir yapıda gelişmektedir. Bu kapsamda sosyal bilimlerin teorilerinden yararlanılmaya başlanmıştır. Bazı araştırmacılar determinist yaklaşımların kısıtlılığını fark etmiş ve değişimin gerekliliğini vurgulamışlardır." [K4]

"Türk coğrafyası 1960-2000 yılları arasında içe dönük olduğundan tüketici bir coğrafya pratiği ortaya koymuştur. Bu kırk yıllık izolasyon fanusunun yeni bin yılın başında çatlayarak bazı yarıkların oluşmasıyla coğrafyacıların bir kısmı -bu yarıklardan çıkmaya çalışanlar- atomize olmaya başladılar. Klasik anlamda holistik bir bilim pratiğinden ya da terbiyesinden gelindiğinden, üzerinde çalışılacak 'coğrafya' konuları incelenmeye başlandığında coğrafyacılar bunların Batı'da teorik, metodolojik ve tematik olarak ne kadar başkalaştığını anlamaya başladılar. İşte bu süreç, 'yapılagelen coğrafyanın sonu'nu ilan ederek bu aktörlerin çalışma/ilgi alanları doğrultusunda 'yeniy adaptasyon' sürecini başlatmalarına neden oldu." [K1]

Bazı katılımcılar ise zaman alacak bir değişim arayışını dile getirmekte; henüz kurumsal olmaktan uzak, yaygınlık ve derinlik sorunu yaşayan, kişilere bağlı ve kırılğan bir değişim çabasını ifade etmektedir:

"Türkiye'de köklü bir değişimden ziyade bir değişim arayışı var. Bu nedenle kurumsal bir değişimden söz etmek mümkün değil henüz. Değişimin kurumsallaşması, tartışma ve yeni şeyler söyleme olanağının garanti altına alınması demek. Dergiler, hakemlik süreçleri, akademik yükselme sınavları ve kongreler bu değişim talebine uygun bir biçimde dönüşmesi gerekiyor. Şu anda Türkiye'de ki değişim arzusu ve arayışı, bir kısım kişilere bağlı ve kırılğan. Değişimin kalıcılığı birazda derinlikli olmasına bağlı. Derinlikten yoksun bir değişim arzusunun ayrıca sakıncaları var. Değişimin yaygınlığı konusu ise başka bir tartışma alanı." [K5]

Tablo 1: Türkiye'de Beşeri Coğrafya Alanında Yaşananların Aktörler Tarafından Tanımlanması

SÜRECİ TANIMLAMA "Yapılagelen coğrafyanın sonunun ilanı"	BİLİMSEL YAKLAŞIM "Paradigmaıyla tanışma"	METODOLOJİ "Nicel araştırma bilimseldir"	TEORİ "Teorik yüzeysellik"	TEMA "Suya sabuna dokunmayan bir coğrafya"
Tanışma Keşif Arayış Giriş Uyum	Yeni Paradigmalar Azınlıktaki Paradigmalar -Pozitivizm -Hümanizm -Post-yapısalcılık -Post-modernizm -Feminizm	Nicel Yöntemin Yükselişi Geç Keşfedilen Pozitivizm -İstatistiksel yöntem -Çıkarımsal olmayan istatistiksel yöntem -Mekânsal istatistik denemesi -Görsel temelli CBS -Görsel temelli CBS -Nitel yöntem farkındalığı -Nitel yöntem kullanım yetersizliği	Teorisizlik -Sosyal teoriden sınırlı beslenme -Sosyal bilim teorilerinden yararlanma	Damgalanan Sıra Dışılık -Kimlik -Etnisite -Din -Toplumsal Cinsiyet -Feminizm -Politik Coğrafya -Bölgesel Kalkınma -Eşitsizlik -Emek ve Tüketim -Marksist Perspektif
Sorgulama Eleştiri Kopuş Kaçış	Eski Paradigmalar Baskın Eski Anlayış -Bölgesel Yaklaşım -Çevresel -Determinizm -Betimsel Beşeri Coğrafya -Etüt/Tasvir Coğrafyası	Metodolojik Kaygılar -Yavaş metodolojik yenilenme -Tekniğe ve yöntemle indirgemecilik -Bilimsel gözükme isteği -İstatistiksel arka plan -Eksikliği -Nitelin bilimsellik kaygısı	Asıl Sorunlu Alan -Derinlik sorunu -Teorik alana yansımaya dönüşüm -Teorik zayıflık -Teorik çerçevesizlik -Teorik gerilik -Yetersiz kavramsallaştırma	Fakir ve Tekrarlanan Konu Yelpazesi -Ekonomik Coğrafya -Turizm -Tarım -Nüfus -CBS -Sanayi -Ulaşım -Kırsal Yerleşmeler
GENEL ÖZELLİKLER: (1) Gecikmişlik, (2) Aktör Bağımlılık, (3) Yüzeysellik, (4) Sınırlılık, (5) Sıradanlık, (6) Yetersizlik/Noksanlık				
AKTÖRLER AÇISINDAN SÜRECİN GENEL GÖRÜNÜMÜ: (1)"Bir değişimin başladığı da yadsınamaz bir gerçektir." [K4] ⁶ (2)"Türkiye'de köklü bir değişimden ziyade bir değişim arayışı var." [K3] (3)"Yeni olan, Batı'daki coğrafya pratiğinin 'olağan bilimi'dir." [K1] (4)"Bölgesel coğrafya Türkiye'de coğrafya biliminde hala ana damarı oluşturmaktadır." [K10]				

Bilimsel yaklaşım, metodolojik, teorik ve tematik açıdan geçmiştekenden ne tür farklılıklar gözleniyor?

Disiplindeki değişimi anlamada ikinci merkezi konu, neyin, ne kadar değiştiği sorusudur. Son yıllarda Türk beşeri coğrafyasında bilimsel yaklaşım, metodolojik, teorik ve tematik olarak ne tür değişimler yaşandığına ve hangi yeni eğilimlerin ortaya çıktığına ilişkin söyleşi sorusuna katılımcıların verdiği cevapların analizi; bilim felsefesinin, paradigma kavramının coğrafyaya daha yaygın bir giriş yaptığına; disiplinde pozitivizm sayesinde nicel yöntemin yükselişte olduğuna, istatistiksel yöntemlerin kullanıldığına, mekânsal istatistik denemelerinin yapıldığına, görsel temelli coğrafi bilgi sistemleri (CBS) ampirizminin görünür hale geldiğine; henüz yeterli düzeyde kullanılmamasına rağmen nitel yöntem farkındalığına ilişkin bulgulara işaret etmektedir. Bunun yanında disiplinde teori kullanımının çok yetersiz olduğundan hareketle teorik bir yüzeyselliğe dikkat çekilmekte; tematik açıdan ise disiplinin toplumsal dinamiklerden kopuk sıradanlığı dillendirilmektedir (Tablo 1).

"Paradigmaıyla Tanışma"

Kuhn (2008: 65) tarafından "bir bilim çevresinde belli bir süre için bir model sağlayan, yani örnek sorular ve çözümler temin eden, evrensel olarak kabul edilmiş bilimsel başarılar" şeklinde tanımlanan paradigmalar, birbiriyle yarışan farklı bilimsel yaklaşımlardır. Üyelerinin temel varsayımlar, yöntem kuralları ve araştırma örnekleri üzerinde anlaştığı belirli bir bilimsel topluluğun varlığına bağlı olan paradigmalar (Kuhn, 2008: 29), sosyal dünyayı kavramlaştırmak, incelemek ve genel geçer değerlendirmeler yapmak, araştırma tasarımı, kullanılacak veri toplama yöntemini ve kaynaklarını belirlemek için önemlidir.

Katılımcılar geçmişten farklı olarak Türk beşeri coğrafyasının paradigma kavramıyla tanıştığını, henüz topluluğun etkilerinden kurtulamadığı çevresel determinizm ve bölgesel coğrafya dışındaki bilimsel yaklaşımları keşfettiğini ileri sürmektedir:

⁶ Araştırmaya deneyimleriyle katkı sağlayanların kimlikleri, bilimsel etik gereği saklı tutulduğundan betimsel alıntılar için söyleşi katılımcıları [K1], [K2]..., odak grup görüşmesinin katılımcıları [OG-K1], [OG-K2]... şeklinde tanımlanmıştır.

"Çevresel determinizm ve bölgesel yaklaşıma hapsolmuş, dünyayı 1950 öncesi model coğrafya anlayışı ile takip eden Türk coğrafyası son 10 yılda bilimsel yaklaşım bakımından bazı açılımlar ve yeniliklere sahne oldu. Örneğin daha önce hiç olmayan bazı felsefi yaklaşımlar ve perspektifler Türk coğrafyasında uç verdi. Örneğin pozitivist yaklaşımı esas alan beşeri coğrafya çalışmalarına artık rastlamak mümkün. Yine pozitivist yani ağır basan davranışsal çalışmaların olduğu görülüyor. Keza henüz oldukça cılız ve sayısı çok az da olsa, sosyal teoriden beslenen fenomenolojik, postmodern ve eleştirel çalışmalar piyasaya çıktı." [K2]

"Türk beşeri coğrafyası Batı'nın 1950'lerde çok önce bıraktığı çevresel determinizm ve bölgesel coğrafya anlayışından henüz tamamen kurtulamamıştır ve özellikle taşra üniversitelerinde eski bilimsel anlayışa göre yapılan çalışmalar hala ağırlığını hissettirmektedir. Bununla birlikte Türk beşeri coğrafyasında son yıllarda bazı değişimler yaşandığı da bir gerçektir. İlk olarak Batı standardında bilimsel anlayıştan yoksun olan geleneksel tasviri coğrafya eleştirilmeye başlanmıştır. Batı'da 1950'lerde geleneksel bölgesel coğrafya anlayışını deviren pozitivist kantitatif devrim, 1970'lerde paradigma çeşitlenmesiyle etkisini kaybetmese bile idealizm, pragmatizm, fenomenoloji gibi hümanistik yaklaşımlar ve Marksizm, yapısalcılık, realizm ve feminizm gibi radikal/post modern yaklaşımlar gelişmeye başlamıştır." [K8]

Türk beşeri coğrafyası için yeni olan bu yaklaşımların gelişi katılımcılar tarafından gecikmeli bulunmakta, ancak az sayıdaki çalışmada kullanılmış olsa da esas çok paradigmatılığa geçişi simgelemesi açısından önem taşıdığı ve disipline sosyo-mekânsal bir kavrayış sağladığı düşünülmektedir:

"Son yıllarda, özellikle 2000'li yılların ortalarından itibaren, Türk beşeri coğrafyasında Anglo-Sakson coğrafya anlayışına dönük değişimlerin yaşandığı görülmektedir. Her ne kadar geleneksel anlayışın etkisinde olanlar tarafından Türk beşeri coğrafyası, çevresel determinizm ve bölgesel yaklaşımın pençelerinde ilerlemeye çalışsa da, bu tarihten itibaren Türkiye'de özellikle beşeri coğrafya çok paradigmatlı bir döneme girmiştir. Küçük bir grup tarafından başlatılan bu değişim ile pozitivism başta olmak üzere diğer sosyal bilim paradigmatları ve çeşitli metodolojik yaklaşımlar coğrafyaya kazandırılmaya devam etmektedir." [K9]

"Naif bir tabiatla da olsa bu değişimi çok gecikmeli buluyorum. Nedeni ise, bu değişimin Türk coğrafyasında yaklaşık olarak yarım yüzyıllık bir gecikmeyle ortaya çıkması değil, 1968 dünya devriminin ıskalanması. Bu dönemde Pan-Avrupa ve çoğu çevre ülkede bir sosyal başkaldırı olmasına rağmen, bu, Türk coğrafya pratiğinde neredeyse hiç hissedilmemiş... Türk coğrafyasındaki gözlenen yeniliğin (kuram, metod, tema olarak) anlamı, ilgili aktörlerin işte bu adaptasyon sürecinde yapabildikleriyle sınırlıdır. Burada somut anlamda bir yenilik yoktur; bu görece bir ifadedir: Yeni olan, Batı'daki coğrafya pratiğinin 'olağan bilim'idir. Yine de, Türkiye'de klasik bölgesel coğrafya yaklaşımının kendisine önemli bir rakip edindiği bu süreçte ortaya çıkan en büyük yenilik, sosyal olan ile mekânsal olana ilişkin kazanılan kavrayıştır. Bu bağlamda, en öne çıkan temaların nüfus coğrafyası (bilhassa göç), ekonomik coğrafya (lokasyon seçimi, kümelenme) ve CBS (doğal fenomenlerin analizi) olduğunu söyleyebilirim... Bu süreçte, teorik ve metodolojik olarak coğrafyanın oldukça naif düzeyde olmak üzere pozitivist (ekonomik coğrafya-nüfus coğrafyası-CBS), hümanist (göç), yapısalcı (ekonomik coğrafya), post modern (kültürel coğrafya) araştırma programlarıyla tanıştığını söylemek mümkündür." [K1]

"Nicel Araştırma Bilimseldir!"

Katılımcılar, Türkiye'de bazı araştırmacıların çeşitli istatistiksel ve ekonometrik nicel yöntemlerini (*regresyon analizi ve ileri düzey türevleri*) kullandığı; bazılarının bilinçli bir pozitivist tercihle olmasa da çıkarımsal olmayan bazı istatistiksel yöntemleri (*kümelenme analizi, korelasyon analizi*), hatta kimilerinin mekânsal analiz tekniklerini (*global-Moran's I ve yerel-LISA mekânsal oto korelasyon, Coğrafi Olarak Ağırlıklı Regresyon-GWR* gibi) denediğini dile getirmektedir. Ancak katılımcılar, aynı zamanda metodolojik kaygılar da taşımaktadır ki bu kaygılar, "yavaş metodolojik yenilenme", "teknığe ve yöneme indirgemecilik", "bilimsel gözükme isteği", "istatistiksel arka plan eksikliği" ve "nitelin bilimsellik kaygısı" şeklinde kavramsallaştırılabilir.

Bazı katılımcılar, Türk beşeri coğrafyasının 50 yıldan daha fazla süreye karşılık gelen bir gecikmeyle pozitivismi yeni keşfettiğini; ancak, keşfedilen pozitivismin yaşadığımız sosyal dünyayı açıklamadaki yetersiz olduğuna ve başka yaklaşımlara olan ihtiyaca dikkat çekmektedir:

"Türkiye'de, biraz pozitivismin geç bir keşfinin yaşandığını düşünüyorum, özellikle beşeri coğrafyada. Deskriptif olanın dışına çıkabilmenin yolunun, ille de formüllere, analizlere dayanılması gerektiği ve bu yolla 'daha bilimsel' (science anlamında) bir izlenim yaratılacağı düşünülüyor olabilir. Tabii bu da bir aşamadır. Batı'da pozitivismin eleştirildiği noktalara ulaşmamıza daha vakit var diye düşünüyorum ki ondan sonraki akımlar da Türkiye beşeri coğrafyasında ifadesini bulabilsin. Mesela farklı ideolojik perspektiflerden bakabilen, niteliksel yöntemleri kullanabilen (aslında bunlara inanan ve bunları savunan), eleştirel bir coğrafi bilgi üretiminden halen söz edemiyoruz ki bunun da köklerini coğrafyanın Türkiye'deki ideolojik inşasında aramak lazım... Biz pozitivismi yeni keşfetme aşamasındayız. Sanki doğa bilimlerine ne kadar yakın olursak, o kadar bilimsel olacağız. İşte mekânsal istatistiğe yer veriliyor, betimleyici istatistikten anlam çıkarıcı istatistiğe doğru bir geçiş yaşanıyor, istatistik öğreniyoruz yavaş yavaş. Ama bunun tek başına dünyayı açıklamadığını, açıklayamayacağını da biliyoruz." [K3]

Araştırmaya katılan beşeri coğrafyacılar, pozitivism'e geçişi memnuniyetle karşılamakla birlikte, nicel yöntemlerin kullanımında sıklıkla ciddi ve temel istatistiksel arka plan eksikliklerinin ve bariz yöntem hatalarının varlığına da vurgu yapmaktadır:

“Nicel yöntemlerin kullanılmasına doğru ciddi bir eğilim olmakla birlikte (ki bu bence disiplin açısından sevindirici bir gelişmedir), bunun bir tür gösteriş, daha ‘bilimsel’ gözükme kaygısıyla yapıldığı özellikle kongrelerde sunum yapanların neredeyse hiçbir derinlikli istatistik bilgisi olmadan yalan-yanlış şekilde bu yöntemleri hoyratça kullandığı görülmektedir. Sanki Amerika’yı keşfetmiş gibi SPSS kullanmak fetişleştirilmekte, istatistiklerle konuşmakta sanki daha bilimselmiş gibi düşünülmektedir. Bu Türkiye’de coğrafya gibi aşağılık kompleksinin yaygın olduğu, hesaba alınmayan disiplinlerde sıklıkla görülen bir durumdur.” [K2]

Bununla birlikte, CBS ve uzaktan algılama (UA) teknikleri eski hava fotoğraflarının ve geleneksel kartografyanın yerine geçse de disiplinin genel yaklaşım, teori, yöntem ve tematik sorunlarına çözüm getiremediği, Türk beşeri coğrafyasında CBS aracılığıyla yapılan çalışmaların çoğunun pozitivist değil, ampirist olduğu ileri sürülmektedir:

“...Hemen hemen tüm CBS ve UA temelli çalışmalar teoriden yoksun, mekanik, sosyal dünyanın bütün karmaşıklığını nokta, çizgi ya da alana indirgeyen, ciddi mekânsal analizler içermeyen, gerçek dünyanın mekânsal ilişkilerinden bağımsız, kendinden menkul bir özelliğe sahip. Görüldüğü gibi Türkiye’de CBS çalışanlar/kullanıcılar için CBS halen ‘görsel temelli ampirizm’dir. Bir başka ifade ile (coğrafi) bilginin (dolayısıyla mekânsal verinin) sadece duyarımızla yani gözlemlerle elde edilebileceğini savunan ampirizmin CBS’deki yansıması görselleştirme (olguların dağılımını yapma ve haritalama) ile yetinilmesidir. Batı’da bu tehlikeye karşı geliştirilen ‘eleştirel CBS’ yaklaşımının Türk coğrafyasının özellikle CBS’cilerin gündeminden çok uzak olduğu, hatta henüz farkında bile olmadıkları çok açık. Oysa CBS’yi geleneksel kartografyadan ayıran temel özellik onun ‘analiz temelli pozitivist/rasyonalist’ olmasıdır.” [K2]

Bilinçli şekilde nitel tekniklerle üretilmiş çalışmaların sayısının hala çok az olduğu (örn. Arı, 2001; Kaya, 2003; Südaş, 2012; Uysal, 2014; Varnacı-Uzun, 2012), ama son yıllarda bazı beşeri coğrafyacıların nitel yöntemler konusunda bir farkındalık sergilediği ve bunları kullanmaya başladığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte, Türkiye’de nitel tekniklerin bilimselliğine ve bu tekniklere bir yönelimin olmasının zaman alacağına ilişkin kaygı ve çekinceler dile getirilmektedir:

“...Son yıllarda bazı kişilerde nitel yöntemler konusunda da bir farkındalık ve uyanış söz konusudur. Ancak halen “bilinçli” şekilde nitel teknikler kullanan çalışmaların çok az olduğu görülmektedir. Nitel teknikler coğrafyanın doğasına çok uygun olmasına rağmen, Türkiye’de nitel tekniklere ciddi yönelimin olması uzun zaman alacaktır. Bizim gibi uzun süre bilimsel alandan dışlanmış bir disiplin için çekici olan yani bilimsel olan nitel değil nicel yöntemlerdir. Çünkü iyi niyetli bir şekilde olsa da yeni yöntem uygulamak ancak çoğu zaman sığ düşünen, dünyayı bilmeyen coğrafyacılar için “bilimsel olmak”la eşittir, rakamlarla, karmaşık modellerden oluşan ne olduğu belirsiz istatistik teknikler kullanmak uzun süre “coğrafyacılar daha cazip, çekici ve bilimsel” gelecektir ki bu tehlike nitel’in “yeterince bilimsel olmadığı/gözükmediği” ve “zaten yaptığım şey” dediği ve bu yüzden “yeni görmediği” bir durumdur.” [K2]

Ek olarak bazı katılımcılar, beşeri coğrafyacılar tarafından nitel araştırma tasarımının ve tekniklerinin kolaylığı konusunda var olan yanılgıya da dikkat çekmektedir:

“Nitel yöntemle ilgili bir diğer husus da, nitel araştırmanın kolay olduğu, sanki görüşme yaptığında veya sahada insanları gözlemlediğimizde nitel bir yöntemi uygulamış olduğumuz şeklindeki yanlış yaklaşımdır. Nitekim bazı çalışmalarda yapılan görüşme notlarının sayfalarca uzun alıntılarla olduğu gibi aktarılmasıyla nitel çalışmanın yapıldığı şeklinde ciddi bir yanılgı söz konusudur. Süzgeçten geçirilmeyen, amacı belirsiz konuşmaları koymak yani ham veriyi kendi kendine konuşturmak (Amerikalıların deyimiyle ‘data speaks for themselves’) asla marifet veya bilim değildir, bunun CBS ile dağılım haritası yapmaktan hiçbir farkı yoktur ki, bu ampirizm bataklığı, veri çöplüğüdür. Dolayısıyla nitel veri ancak kuramla doğrulursa, titizlikle açıklanarak kullanılırsa anlamlı bir hal alır ve amaca/bilime hizmet eder.” [K2]

“Teorik Yüzysellik”

Bilimin temel amacının teoriler oluşturmak ve onların yol göstericiliğinde sosyal dünyanın karmaşık olgularını anlamak ve açıklamak olduğundan hareketle bazı katılımcılar, mevcut durumda Türk beşeri coğrafyasının bu alanda henüz ciddi bir ilerleme kaydetmediğini düşünmekte; hatta teori kullanımına ilişkin bazı tehlikelere işaret etmektedir:

“Beşeri coğrafyada son 10 yılda bazı değişimler olsa da bunun teorik alana hemen hiç yansımadağını söyleyebilirim. Eski coğrafya anlayışı ateorik yani kuramdan yoksun, hiçbir genelleme üretmeyen, olay ve olguları sadece derleyen ve tasvir eden, empirik olgular yığını ve basitçe veri deposundan ibaret bir coğrafya idi. Ampirist geleneğe sahip bu eski coğrafya anlayışı Türkiye’de o denli güçlüdür ki, son 10 yılda pozitivist yaklaşımla yapılan, nicel yöntemler kullanan çalışmalar dahi bu eski geleneğin etkisiyle, kuramdan yoksun, kendinden menkul, teori ile araştırma arasında herhangi bir bağ kurmaksızın pratik edilmektedir... Nitekim Batı’da pozitivist beşeri coğrafyanın temelini oluşturan, en büyük ve güçlü kuramı olan ‘lokasyon teorisi’nin, Türkiye’deki yenilikçi coğrafyacılar tarafından bilinmediği, irdelenmediği ve test edilmediği görülmektedir. Dolayısıyla ‘kuram’ yenilikçi coğrafyacılar için halen ‘çok lüks’ bir şey gibi görünmektedir. ‘Yenilikçiler’, sanki nicel yöntem uygulandığından ‘bilime yenilik getirdim’ ve ‘iş bitirdim’ hissine kapılmaktadırlar ki bu büyük bir tehliktir. Aynı tehlike yukarıda belirttiğim gibi nitel yöntemleri benimseyen yenilikçiler içinde söz konusudur. Dolayısıyla kuramsız bir nitel araştırmadan hiçbir esaslı sonuç elde etmeyeceğimiz çok açıktır.” [K2]

Öte yandan teorizsizliği en temel sorunlardan biri olarak gören, ama yine de Türk beşeri coğrafyasının sosyal bilim teorilerinden yararlanmaya ve sosyal teoriden sınırlı ölçüde beslenmeye başladığını düşünen katılımcılar da vardır:

"Türkiye'de beşeri coğrafya alanındaki yeni yönelimler içerisinde yer alanların ortak özelliği, bunların geniş anlamıyla sosyal teoriden beslenmeleridir. Sosyal teoriyi pozitivizmden post modernizme uzanan bir yelpaze olarak göz önüne alırsak, söz konusu yeni yönelim çizgisinde olanlar yaptıkları çalışmalarda benimsedikleri kuramsal bakış açısına göre birbirinden ayrılmaktadır." [K1]

Katılımcılara sorulan "Sizi en çok etkileyen ve ilham aldığınız beşeri coğrafyacılar örnekler verebilir misiniz? Bu kişiler sizin için ne anlam ifade ediyor?" sorularına yurtdışında doktora eğitimi almış bir katılımcının cevabı, teorinin bilgiyi anlamlandırmadaki rolünü ve teorisyenlerin disipline yön vermedeki önemini açıkça gözler önüne sermektedir:

"Barney Warf benim fikri temellerimin mimarı oldu. Karmaşık teorik yaklaşımlarla tanışmama ve anlama çabama büyük katkı sağladı. Onun sayesinde Foucault, Derrida, Jameson, Said, So, Deluze, Sartre, Marx, Wallerstein, Giddens, Husserl, Lefebvre, hooks, Hegel ve daha birçokları coğrafya dışı birçok düşünürle tanıştım. Teorinin bilgi ve veriyi anlamlandırmadaki rolünü anlamamda büyük rolü oldu. Janet Kodras, beşeri coğrafyanın fikri temellerini kavramama büyük katkı sağladı. Barney Warf ve Janet Kodras, beni sosyal teori ile tanıştıran iki önemli hocam olduğunu söyleyebilirim. Eserleri üzerinden tanıştığım David Harvey, Richard Peet, Nigel Thrift, Derek Gregory, Neil Smith, Ed. Soja, Dona Harraway, Liz Mondli, Doreen Massey, David Ley, Anne Buttimer, Yu-Fi Tuan, Andrew Sayer, Peter Jackson gibi coğrafyacılar teorik temellerime en fazla katkı sağlayan coğrafyacılarıdır. Bu coğrafyacıların tamamının özelliği, coğrafyanın fikri dönüşümlerine belli dönemlerde büyük katkı sağlamaları ve önemli entelektüel figürler olmalarıdır. Ancak benim için Gregory, Peet, Thrift, Massey, Harvey, Warf ve Tuan'ın ayrı bir önemi vardır. Coğrafya dışından ise özellikle Karl Marx, Edward Said, Michel Foucault, bell hooks, Anthony Giddens ve Benedict Anderson'ın büyük bir katkısı olmuştur...Veriden ve tasvirden daha önemli olanın teorik derinlik, anlam, ilişkiler ve açıklama olduğunu anladım. Bu bir anlamda fikri bir aydınlanma yaşamama neden oldu." [K5]

"Suya Sabuna Dokunmayan Bir Coğrafya"

Katılımcılar günümüz dünyasında coğrafyacıların çok geniş bir konu yelpazesine sahip olmalarına rağmen Türk beşeri coğrafyasında "çoğu sıradan, azı sıra dışı" şeklinde özetlenebilecek bir tematik listeyle karşılaşıldığına özellikle vurgu yapmaktadır:

"Çalışmaların yaklaşık ¾'ünün durum değerlendirmesi ve etüt çalışması olduğu, yine aynı oranda çalışmanın belirli bir araştırma problemine dayandırılmadığı, dolayısı ile gözle görünür bir araştırma sorusuna sahip olmadığı ve bir sorun çözmeye yönelik işlevselliğinin zayıflığı göze çarpmaktadır." [K6]

"... 'Elini toplum için anlamlı olan taşın altına koymayan bir coğrafya' anlayışı ve yaklaşımı uzun yıllar coğrafyanın adeta alınyazısı ve kaderi olmuştur. Coğrafyacılar, bilim için önemli ve toplum için anlamlı olan ancak risk taşıyan, kritik olmayı gerektiren işlerden ve dolayısıyla 'tema ve konulardan' hep uzak durmuşlar ve halen de durmaya devam etmektedirler." [K2]

Her ne kadar katılımcılar tematik açıdan eskiyle karşılaştırıldığında olumlu bazı gelişmelerin olduğunu belirtse de Türk beşeri coğrafyasında fakir ve tekrarlanan tematik yelpazenin varlığı ve araştırma konularında sıra dışılığın damgalanarak yasak alanların oluşturulduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca katılımcılar tarafından Türkiye'de beşeri coğrafyanın diğer sosyal bilimlerdeki konusal çeşitliliğe sahip olmadığı da düşünülmektedir:

"Aslında coğrafya bilimler arasında çok zengin bir tematik çeşitliliğe sahip bir disiplindir. İklimden toprağa, nüfustan sanayiye, siyasetten kadınlara, cinsellikten müziğe varan konusal zenginlik vardır. Ancak Türk beşeri coğrafyasında öteden beri bazı temalar yasal, meşru ve disiplinin öznesi (nüfus, göç, kırsal yerleşmeler, tarım, sanayi, ulaşım, turizm, jeopolitik gibi) iken, bazılarının 'gayrimeşru', 'coğrafya dışı' olduğu (örneğin kültürel coğrafya, kimlik/etnisite/din/dil, politik coğrafya, bölgesel kalkınma ve eşitsizlik, feminizm ve cinsiyet, emek ve tüketim), bunlara bilinçli (veya belki de bilinçsiz) şekilde girilmediği, adeta yasaklı, 'dokunan yanar' şeklinde icra edildiği görülmektedir. Ancak yine de tüm riskleri üstlenen, cesaretle, topluma duyarlı ve özgüven sahibi kimi coğrafyacılar beşeri coğrafyaya son 10 yılda yeni tematik alanlar ve çalışma konuları kazandırdılar. Mesela Türk coğrafyası için sıra dışı denilebilecek bazı tema/konular (coğrafyanın tarihi ve felsefesi, kültürel coğrafya, kimlik/etnisite, seçimler, cinsiyet ve kadın, bölgesel kalkınma ve eşitsizlik) ilk kez ve çoğu zaman eleştirel bir perspektiften çalışılmaya başlandı." [K2]

Türk beşeri coğrafyası bağlamında sıra dışı, ama olması gereken ve toplumsal olarak anlamlı çalışmaların sayısının azlığı; buna karşılık beşeri coğrafyacıların büyük çoğunluğunun meşru kabul ettiği, risk almayan ve belirli bir bağlamı olmayan ama yararlılık düzeyi düşük konuları çalışma eğilimi, katılımcılar tarafından açıkça betimlenmektedir:

"Örneğin YÖK tez tarama tabanında herhangi bir toplumsal konuda 'örneğin tüketim, cinsiyet, kentsel dönüşüm vb.'" doktora tezleri tarandığı zaman hemen her sosyal bilim alanından birçok teze rastlanırken, hemen hiçbir coğrafya tezine rastlanılmamaktadır. Bu çok basit bir gösterge dahi kat edilecek yolu göstermektedir. Akademik coğrafyacılar için bizzat deneyimledikleri (lisansta hocalarından duymayıp, okumadıkları), zihinlerinde ve algılarından tahayyül edemedikleri her konu/tema halen marjinal, sakıncalı ve coğrafya dışı sayılmaktadır... Türk coğrafyasının da entelektüel düzeyini ve sığ dünya kavrayışını gösteren bu durum tematik çeşitliliğin önündeki en büyük engellerden biridir. Sonuç olarak, yenilikçi coğrafyacılar Türk coğrafyasına bazı yeni konular/temalar kazandırmış olmakla birlikte, henüz ciddi bir açılım ve çeşitlenme kaydedememiştir. Bunun temel nedenlerinden biri de, çoğu yenilikçi coğrafyacının halen yeni konulardan çok eski konuların etkisinden bir türlü kurtulamamasıdır." [K2]

Türk beşeri coğrafyasındaki yenileşme sürecinin temel dinamikleri nelerdir?

Herhangi bir olay ya da sürecin ortaya çıkışını ve zamansal-mekânsal gelişimini incelemek, bu olay ya da sürecin daha iyi anlaşılmasına ve değerlendirilmesine yardımcı olabilir. Muhtemelen her değişimin gerisinde; onun ortaya çıkışına bağlamsal olarak zemin hazırlayan ve ilerleyişine yön veren, katkı sağlayan mikro ve makro düzeylerde unsurlar bulunabilir. Bireyleri ve organizasyonları değiştirmeye, yenileşmeye yönelten bu unsurlar, dışsal ve içsel içerikli olabilir ki bir akademik disiplin için de benzer etmenler söz konusudur (Tablo 2).

Yenileşme sürecinin ortaya çıkışında ne tür etmenler etkili olmuştur?

"Kabuk Değiştirme Vakti"

Yapılan söyleşi metinlerinin içerik analizinden katılımcıların, sürecin tetikleyicisi olarak paradigmaların sorgulanması, geleneksel coğrafya anlayışından memnuniyetsizlik, bilimsel çıktıların kalitesizliği ve disiplini yeniden konumlandırma isteği gibi alt başlıkları içeren disiplinin Türkiye’de geri kalmışlığının kabulüne dikkat çektiği belirlenmektedir (Tablo 2). Bu aşama, katılımcılar açısından bir biçimde, üyelerinin kendi disiplinlerinin göreceli olarak geri kalmışlığını görme ve kabullenme evresidir:

"Son 10-15 yıl içerisinde coğrafya disiplinini pratik edenlerde iyiye gidişin olduğunu söylemek mümkündür. Bu süreç, Türkiye’de coğrafyanın diğer sosyal bilimlerde ve dünyada geri kaldığını kabul etmekle başlamıştır. Coğrafyanın sosyal bilimlerdeki düzeyine ilişkin geri kalmışlık halinin kabul edilmesi, iyiye gidişin başlangıcı ve bu konuya ilişkin farkındalık yaratma açısından atılan oldukça önemli bir adımdır." [K12]

"Bu değişimin temelinde kuşkusuz Anglo-Sakson coğrafya anlayışı ile tanışan beşeri coğrafyacıların etkisi olmuştur... Türkiye’nin toplumsal yapısında yaşanan dönüşümün salt tasvirici anlayışla anlamının mümkün olmadığı, bu nedenle farklı sosyal paradigmalara ihtiyaç duyulması da etkilidir. Bununla birlikte, coğrafyanın Türkiye’de sorunlara çözüm üretmeyen değersiz bir bilim haline gelmesi ve sadece öğretmen yetiştirmeye odaklanması artık rahatsızlık uyandırmaya başlamıştı." [K10]

Bununla birlikte bazı katılımcılar tarafından sosyal bilimlerde mekânsal bakışa ilgideki artışın ve diğer disiplinlerden etkilenenin de yenileşme sürecinde etkili olduğu vurgulanmaktadır:

"... Ayrıca coğrafyacıların sosyal bilimlerin diğer branşlarıyla daha fazla temasa geçmesinin ve tabii ki coğrafya dışında olup da coğrafya yapan coğrafyacıların katkısını unutmamak gerekir. İşte bu alan dışındaki coğrafyacıların bizler tarafından keşfedilmesi de bu süreçteki en etkili faktörler arasındadır." [K13]

"Değişim İçin Zemin Hazırlama Fonksiyonu"

Katılımcılardan bazıları, makro düzeydeki yapısal koşulların Türk beşeri coğrafyasındaki yenileşme sürecini tetiklediğini ve bazı içsel ve dışsal etmenlerin süreç için gelişme zemini sağladığını belirtmektedir. Bu bağlamda onlar, Türk beşeri coğrafyasında beliren yenileşmenin bir varoluş problemine dayanmadığını; aksine disiplin dışından ve içinden kaynaklanan etkilerle beliren olumsal bir süreç olduğunu ileri sürmektedir:

"Coğrafyacıların deneyimlemeye başladığı bu yenilenme süreci bir varoluş problemine karşı geliştirilen bir tepki midir? Yani, örneğin, coğrafya bölümleri kapatılıyor, coğrafyacı kadrosu tasfiye mi ediliyordu? Hayır, hiçbir olmuyordu. Aksine, yeni bölümler açılıyor ve kadro sayısı da artıyordu (disiplin büyüyor!). O vakit, bu süreç olumsaldır. Olumsal dinamiklerin eseri olan bu sürecin birbiriyle ilişkili iki temel ayağı olduğunu düşünüyorum: a) Dışsal etkiler (disiplini disiplin dışından etkileyen unsurlar) ve b) İçsel etkiler (disiplini disiplin içinden etkileyen unsurlar)." [K1]

Katılımcı söyleşilerinin içerik analizi, bu olumsal süreç için küresel-yerel sosyal değişim eğilimi, enformasyon teknolojisindeki ilerleme ve bilgiye erişebilirlikteki artış, Avrupalılaşma (Bologna) süreci, akademisyen yetiştirme programları (BİYEP, ÖYP, vb.), akademik atama ölçütleri, yeni bölümlerin kuruluşu gibi üniversiter karar ve yatırımların, yenileşme için önemli dışsal etmenler olduğuna işaret etmektedir (Tablo 2).

İki katılımcı, makro yapıların yenileşme sürecindeki etkilerini şu cümlelerle ortaya koymaktadır:

"... Genel olarak gerek küresel, gerekse de yereldeki 'sosyal değişim'in eseri olduğunu düşünüyorum. Bu sosyal değişim özellikle bizim gibi çevre ülkelerde 'açık toplum' olma yönelimiyle ve 'kalkınmacılık'la kendisini hissettiriyor. Elbette bu türlü bir değişim süreci her zaman vardır; lakin, eşiği bana göre 2000’li yılların ilk yarısında atladı. Bunun erişim ve iletişim teknolojilerindeki büyük ilerleme, kamunun bilimsel kuruluşlara ve üniversitelere yaptığı yatırım (bu kurumların geçici ya da kalıcı kriterler oluşturması) gibi maddi göstergeleri vardı; öyle ki, bunlar değişim için bir zemin hazırlama fonksiyonuna sahipti. Gerçekten hazırladı; ama bazıları için." [K1]

"... Bu sürecin başlamasının temel nedeni yurtdışına MEB ve YÖK bursu ile giden akademisyenlerle olmuştur. Dolayısıyla sürecin en önemli aktörü de devlettir diyebiliriz. Daha sonra AB üyelik sürecinin de bu sürecin başlamasına da etkili olduğu"

söylenbilir. Özellikle yapısal uyum çalışmaları çerçevesinde Erasmus ve Bologna süreçlerinin de bu yeni döneme katkısı olduğu söylenebilir. Yine özellikle ÖYP programı ile yurtdışına öğrencilerin gönderilmesi, dilin akademik bir kriter olarak 2000 sonrasında öneminin artırılması, akademisyenlerin atamalarında yurtdışı yayın zorunluluğunun (bazı üniversitelerde) getirilmesi, akademik projelere ayrılan ödeneklerin artırılması, yurtdışı bilimsel etkinliklere katılımın teşvik edilmesi ve desteklenmesi gibi gelişmelerde süreçte etkili olmuştur.” [K13]

Araştırmanın katılımcıları değişimin içsel dinamiklerini harekete geçirmesi bakımından yurtdışı akademisyen ve öğrenci hareketliliğinin önemli bir rol üstlendiğini vurgulamaktadır. Onlar, özellikle uzun yıllar Kıta Avrupa'sındaki yaklaşımları izleyen Türk beşeri coğrafyasının, Anglo-Amerikan coğrafyasıyla doğrudan ve güçlü bir temas kurma fırsatına kavuştuğunun altını çizmektedir:

“Genel olarak Türk coğrafya pratiğindeki somut değişimin miladı 2000’li yılların ilk yarısıdır ve bu milat kendisini coğrafyacıların Anglo-Amerikan literatürü kullanmasıyla gösterir. Bu yeni sürecin aktörleri temel olarak beşeri coğrafyacılar ya da kendilerini mekânsal gelenek içerisinde görenlerdir. Bu aktörler, disiplin içerisinde oldukça küçük bir azınlığı oluşturmaktadır.” [K1]

Tablo 2: Türk Beşeri Coğrafyasındaki Yenileşme Sürecinin Temel Dinamikleri

YENİLEŞMENİN TETİKLEYİCİLERİ "Kabuk Değiştirme Vakti"	YENİLEŞMENİN MAKRO YAPILARI "Değişim İçin Zemin Hazırlama Fonksiyonu"	YENİLEŞMENİN AKTÖRLERİ "Hiçbir süreç aktörsüz başlamaz"	YENİLEŞME SÜRECİNİN EVRELERİ "Değişimin başlangıç noktası: Türk Coğrafya Tartışma Listesi."
Geri kalmışlığın kabulü -Paradigma sorgulaması -Geleneksel coğrafya anlayışından memnuniyetsizlik -Bilimsel çıktılarının kalitesizliği -Disiplini yeniden konumlandırma isteği Mekânsal/yersel bakışa ilgide artış Diğer disiplinlerden etkilenme	Makro yapılar -Küreselden yerele sosyal değişim eğilimi -Enformasyon teknolojilerindeki ilerleme ve bilgiye erişebilirlik artışı -Yurtdışı öğrenci ve akademisyen hareketliliği -Avrupalaşma (Bologna) Süreci -Üniversiteyle ilgili karar ve yatırımlar (BİYEP, ÖYP, atama kriterleri, bölüm kuruluşu)	Atılımcılar [Yenilikçiler] -Lisansüstü eğitimi yurtdışında yapanlar -Kısa süreli yurtdışında bulunanlar Meşruiyet alanı oluşturanlar [Erken Benimseyenler] -Yurt içindeki yeniliğe açık olgun nesil -Yurt içindeki yenilik arayışındaki genç nesil Etkileşimde olanlar -Mekâna ilgilenen diğer sosyal bilimciler Diğer Benimseyici Kategorileri* Erken Çoğunluk [Anlamaya çalışan temkinliler] Geç Çoğunluk [Şüpheliler] Geride Kalanlar [Gelenekseller]	Düşünsel etkileşim Tartışma zemininin yaratılması -İnternete dayalı sanal tartışma -Formel ve enformel toplantılarda gerçek tartışma Bilimsel çıktı paylaşımı Tartışma zemininin genişletilmesi -Toplantılarda bildiri sunma, -Makale, kitap bölümü, kitap yazma Kurumsal etkileşim Topluluk oluşumu -TÜCAUM Deneyimleri -Çok Paydaşlı Araştırma Projeleri -Mesleki Dernek Organizasyonları Değişimin yayılması Yayılmanın başlangıcı -Lisansüstü Programlarda İyileşme -Mesleki Dernek Etkinlikleri -Yurtdışı Akademisyen/Öğrenci Hareketliliği -Bireysel Girişimler

* Rogers, 1983

Değişimin aktörleri kimlerdir? Yenileşme süreci için benimseyici kategorileri oluşturulabilir mi?

"Hiçbir süreç aktörsüz başlamaz."

Her ne kadar disiplindeki yenileşme eğilimi, farklı aktör ve yapıların aynı zaman diliminde buluşmasıyla ortaya çıkmış gibi görünsün de bu süreçte "atılımcı" olarak isimlendirilen yenilikçiler, katılımcılar tarafından az sayıdaki değişim ajanı olarak öne çıkarılmıştır (Tablo 2). Araştırmanın katılımcıları çoğunlukla değişim inisiyatifine liderlik yapan küçük bir grup insan ve zamanla onlara eşlik edenleri, Türk beşeri coğrafyasındaki değişimin başlıca aktörleri olarak görmektedir:

"Hiçbir süreç aktörsüz başlamaz. Bu sürecinde çeşitli aktörleri var elbette. Ancak kişisel kanaatime göre en önemli aktörleri, batıdaki teorik tartışmaları Türkiye'ye taşıyan ve çatışmalardan kaçınmayan bir avuç genç akademisyen temel aktörler oldular. Hem Türkiye'deki akademik zihniyet hem de kurumsal yapılarla mücadele etmek zorunda kalan bu kişiler, verimli bir çalışma ortamı da bulamadılar. Bu anlamda özellikle ABD'de doktora yapan bazı meslektaşlar ve Batı ile en azından metinler üzerinden temas kuran Türkiye'deki bazı genç akademisyenler yeni sürecin temel aktörleri oldular." [K5]

"Ülkemizde beşeri coğrafyanın genel durumundan rahatsızlık duyan ve doktoralarını yakın yıllarda tamamlamış kişilerin biraz da meydan okuması ile başlamış bir süreç diye düşünüyorum. Yine tekrar etmem gerekirse, yurtdışında doktorasını yapmış birkaç ismin öncülüğü de bu gelişim çizgisinde rol oynadı." [K3]

Türk beşeri coğrafyasındaki yenileşme hareketinin ikinci benimseyici kategorisinde yer alan erken benimseyenleri, katılımcıların yurt içindeki yeniliğe açık olgun nesil ve yenilik arayışındaki genç nesil (lisansüstü öğrencileri) olarak tanımladıkları “*meşruiyet alanı oluşturanlar*” olmuştur. Bu kategoriye belki, diğer sosyal bilimcileri içeren ve yenilikçi coğrafya anlayışına katkı ve destek veren kişileri yani, *etkileşimde olanları* da katmak yararlı olabilir. Katılımcılar, yenilikçiler ve erken benimseyenleri şu cümlelerle tanımlamaktadır:

“Burada iki temel dinamik vardır: Kısa ya da uzun süreli lisansüstü eğitim için yurtdışı deneyimi yaşayan genç jenerasyon ile içerde yenilik arayışına giren olgun jenerasyon. Bu iki dinamik, Türk coğrafyasının yenilenmesine ilişkin bir vizyon ortaya koymuş ve halen devam etmekte olan değişim için bir itme etkisi yaratmıştır. Bu iki farklı jenerasyon yukarıda bahsettiğim zeminden yararlanarak adaptasyon sürecini başlatmıştır. Bu topluluk genel olarak çalışmalarında yenilik transferine dayalı bir projeyi pratik etmektedir.” [K1]

“Tabi bu faaliyetlerin altlığını, eski ve yeni kuşağın kesişimindeki çeşitli hocaların yardımıyla yaptılar. Bu yardım bölüm ders programlarının değişmesinden, yurtdışı araştırma teşviklerine kadar uzanmaktaydı.” [K9]

Rogers’ın (1983) yeniliğin yayılmasında üçüncü benimseyici kategorisi olarak belirttiği erken çoğunluk, muhtemelen Türk beşeri coğrafyacıları için “*anlamaya çalışan temkinliler*” diye kavramsallaştırılabilir. Bu grubu bir katılımcı şu sözlerle tanımlamaktadır:

“Herkes farkında da bizim Anadolu’da bir tabir vardır: Kediye öldüye yatmak diye. Hani böyle çocuk hani çocuğum uyu deyince çocuk gözünü kapatır babası annesi içeriye girdiği zaman uyuyormuş şeyi verir. Aslında farkında da gözünü kapatıyor onlar, farkında olmayan çok nadirdir belki, şu ortamda olmamak mümkün değil. Çünkü bir etkileşim var.” [OG-K1]

Yenileşme sürecinde dördüncü kategori olan geç çoğunluk, “*şüpheliler*” nihayet geride kalanlar, “*gelenekseller*” şeklinde tanımlanabilir. Son üç kategoriye ilişkin olarak katılımcılara özel bir soru yöneltilmediği için bu çalışmada onların üzerinde daha fazla durulmayacaktır.

Değişim süreci için evreler ayırt edilebilir mi?

“Değişimin Başlangıç Noktası: Türk Coğrafya Tartışma Listesi”

Değişim ve yenileşmenin bir süreç olduğu gerçeğinden yola çıkılırsa; bu sürecin ortaya çıkışından itibaren çeşitli aşamalardan geçmesi doğaldır. Katılımcı deneyimlerinin analizi, sürecin bu güne kadar dört evre ortaya çıkardığını göstermektedir (Tablo 2): *Düşünsel etkileşim, bilimsel çıktı paylaşımı, kurumsal etkileşim ve değişimin yayılması*. Katılımcılar büyük bir oydaşmayla Türk beşeri coğrafyasındaki değişim sürecinin, yurtdışında lisansüstü eğitimi alan Türk akademisyenlerin 1990’lı yılları sonlarına doğru internet üzerinden oluşturduğu tartışma platformuyla (*düşünsel etkileşim evresi*) başladığını kabul etmektedir:

“Aslında kanaatimce bu değişimin başlangıç noktası yurtdışına giden doktora öğrencileri tarafından başlatılan Türk Coğrafya Tartışma Listesi’dir. 1997’de kurulan bu listede dört bine yakın mesaj paylaşılmıştır ki bu mesajların çoğu yeni coğrafya ve bu yeni coğrafyanın eski coğrafya ile olan ilişkisi üzerineydi. Birçok coğrafyacı coğrafyadaki yeni eğilim, gelişme, paradigma değişimleri, konuları vs. ilk kez burada duymuştu. Yeniye karşı ilk karşı çıkışlar ve bunun getirdiği çatışma en şiddetli şekilde ilk kez burada yaşandı.” [K4]

Bu internet tartışma ağının, kısa sürede Türkiye’deki diğer coğrafyacıların ve sosyal bilimcilerin de katılımıyla sanal ortamda yeni bir gündem yarattığı ve ağın aynı zamanda üyelerinin bir araya gelmesinde, disiplinlerini sorgulamaya başlamasında ve topluluğun bir arayış içine girmesinde çok önemli bir işlev gördüğü, katılımcılar tarafından belirtilmiştir:

“Kuşkusuz ilk kıvılcım ve tartışmalar ...“Türk Coğrafya Tartışma Listesi” isimli internete dayalı bir e-posta platformunda yani sanal ortamda başladı. İnternete dayalı sanal tartışmalarla “ilk kıvılcım dönemi” olarak adlandırdığım bu dönemde; başlangıçta görece küçük ve sınırlı sayıda kişinin katıldığı bu platformda cılız bir tonda başlayan tartışmalar, aslında değişimin ilk ayak sesleri gibiydi. Yurtdışında bulunan kimi genç coğrafyacılar Türkiye’deki akademik coğrafyanın durumuyla ilgili rahatsızlıklarını dile getiriyorlar, Batı ile Türkiye coğrafyası arasındaki teorik ve metodolojik uçurumun olduğunu ileri sürerek, bunların nasıl giderilebileceğini sorguluyorlardı... Bu e-posta platformu az sayıda kişinin aktif katılımı da olsa bir farkındalık, bir araya gelme işlevi ve arayış yaratıyordu.” [K2]

Birinci evrenin hemen ardından yenileşme hareketi, Türk beşeri coğrafyacıları arasında tartışma zemininin genişlediği bir aşamaya (*bilimsel çıktı paylaşımı*) girmiştir. Bir kırılma noktası olarak görülen bu giriş, bir katılımcı tarafından şöyle tanımlanmıştır:

“Türk beşeri coğrafyasında kırılma noktası 2005 yılıdır. Bu dönemi “yenilikçi fikirlerin akademik yazında açığa çıkması, kongrelerde dile getirilmesi ve informal toplantı/görüşmelerde tartışılması dönemi olarak adlandırabiliriz. 2005 yılının kırılma noktası olmasının temel nedeni, o zamana kadar e-mail platformunda çeşitli şekillerde dile getirilen görüşlerin ‘ilk kez’ ‘yazılı hale getirilerek’ akademik bir eleştiri biçimi alması, açıktan bir ‘belgeyle’ ortaya konulması ve cesaretle kongrelerde diğer meslektaşlarla tartışılmaya başlanmasıdır. Gerçekten de, Türk coğrafyasının tarihine bakıldığında, 2005 yılında ortaya çıkan yayınlar gibi ‘Türk coğrafyasının eleştirel analize tabi tutan’, ‘bu coğrafya ile geleceğe yürünemeyeceğini

söyleyen, 'Türk coğrafyasının açıkça teorik, metodolojik ve felsefi bakımdan çok geri kaldığını ve 1950 öncesi model paradigmasını değiştirmesinin şart olduğunu söyleyen' hiç bir yayın, belge, konuşmaya rastlanmaz." [K2]

Türk beşeri coğrafyasındaki yenileşmede "kurumsal etkileşim" olarak isimlendirilebilecek üçüncü evre, katılımcılar tarafından kurumsallaşma aşaması olarak görülmektedir. Bu aşamada üniversite içinde oluşturulmuş araştırma merkezleri ve meslek örgütlerinin düzenlediği kongre, çalıştay ve sempozyumların ve çok paydaşlı bilimsel araştırma projelerinin kurumsal etkileşimde önemli rol oynadığı katılımcıların çoğu tarafından dile getirilmiştir:

"Özellikle büyük zorluklara rağmen yazdığım ve yürüttüğüm proje coğrafyadaki değişim arayışının en somut göstergelerinden ve çıktılarında biri oldu. Proje hem kurumsal altyapı kurma, hem de akademik ağlar ve gelişme sağlama konusunda büyük bir zemin oluşturdu. Ayrıca proje farklı kesimler arasında işbirliği ve etkileşim olanağı getirerek, daha sağlam bir zeminde yürümenin yolunu açtı." [K5]

Katılımcılara göre yenileşmenin aktörlerinin kurumsallaşma çabaları, zaman içerisinde meslek örgütlerinin ötesine geçmiştir ve gelişmeler yeni bir aşamanın habercisi olmuştur:

"... Bir süre sonra yurtdışı fonu bulan ekip, coğrafyada eksik olan kurumsallaşma yönünde önemli bir adım attılar, ... sempozyumlar düzenlediler ve kitaplar bastılar. Bunun yanında Türk sosyal bilimler camiasında beşeri coğrafyanın itibarını kazandırmak için de disiplinler-arası toplantılara yüksek katılım gerçekleştirdiler. Bunun yanında çeşitli kurumlarla ilişkilerini geliştirerek, çalışmalarını onların gündemiyle paralel hale getirdiler. Böylece piyasaya da hizmet edebilir hale gelmeye çalışarak, etki alanlarını genişletmeye başladılar." [K9]

Yenileşme sürecinin hâlihazırdaki son evresi, "değişimin yayılması(yayılmanın başlangıcı) olarak tanımlanabilir. Katılımcılar bu aşamada, Türk beşeri coğrafyasında yenileşme taraftarlarının bazı bölümlerde lisansüstü programları iyileştirdiğini, meslek örgütlerinin bilimsel etkinlikleriyle (kongreler, çalıştaylar, seminerler, yayınlar vb.), yurtdışı akademisyen/öğrenci hareketliliğine katılımlarıyla ve bireysel girişimlerle değişimin sosyal ve mekânsal olarak yayılması için çaba harcadıklarını belirtmektedir:

"Türkiye'deki mevcut coğrafya anlayışını değiştirmek için yıllık kongre düzenlemek, dergi yayımlamak gibi disiplini domine edecek bir dizi çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Bu çalışmalar günümüzde yeni yönelimlerin yayılmasında hayati öneme sahiptir ve bu etkinlikler sayesinde daha geniş kitlelere ulaşılmaktadır. Bunun yanında bazı üniversitelerde yeni yetişen coğrafyacıların sisteme dâhil edilmesi için çağdaş coğrafya anlayışına göre lisansüstü programların düzenlenmesi de sürecin temel bir dinamiğidir." [K11]

Yenileşmede kendilerinin kırılma noktalarını anlatan genç akademisyenlerin deneyimleri, yayılma sürecinde lisansüstü eğitim ve mesleki örgütlenme gibi kurumsallaşma eğilimlerinin önemine dikkat çekmektedir:

"Benim için kırılma noktası 2013 yılında ÖYP kapsamında doktora programına başlamam olmuştur. Doktora programına başladıktan sonra yöntem, beşeri coğrafyadaki araştırma gelenekleri ve tematik alanımla ilgili dersler aldım. Tabi ki bu dersleri almak kadar kimden aldığı da önemlidir, ben bu dersleri dünyadaki gelişmeleri takip eden ve çağdaş bir coğrafya inşa etmeye çalışan hocalarımdan aldım. Aslında benim için en büyük kırılma noktası budur herhalde. Çünkü bana bilmediğim bir dünyanın kapılarını araladılar. Artık yürümek bana kaldı. Tabi ki burada [mesleki örgütlerin] faaliyetleri(ni) unutmamak lazım. Bu faaliyetler de birçok şeyi fark etmemi sağladı. Hayatımdaki bu gelişmeler dünyada ne tür gelişmelerin yaşandığının, coğrafyadaki araştırma geleneklerinin, bir çalışmada teorinin, metodun ve uzmanlaşmanın öneminin farkına varmamı sağladı ve hem kendi durumu hem de coğrafya disiplininin içinde bulunduğu durumu sorguladım ve kendime yeni bir yol çizdim. Coğrafya disiplininin içine girdiği bu dönüşüm sürecinin bir parçası olmak istediğime karar verdim." [K11]

"Hocalarımla tavsiyesi ve doktora eğitimine ilişkin tercihim benim için bir kırılma noktası oldu. Çünkü aldığım dersler, edindiğim kaynaklar ve tartışma ortamının sürekli canlı olması ile birlikte, ilgi alanıma da paralel olarak, eleştirel düşünme biçimini ve sosyal bilimlerde uygulanan farklı araştırma tekniklerini öğrendim. Bu gelişmelerin bana çok büyük katkılar sağladığını ve bundan sonraki çalışmalarımı olumlu yönde etkileyeceğini düşünüyorum." [K10]

Türk beşeri coğrafyasında gözlenen yenileşme süreci sürdürülebilir mi?

Yenileşme Sürecinin Geleceği: "Kuşkulu İyimserlik"

Katılımcılar arasında, aktör bağımlı ortaya çıktığı düşünülen değişim sürecinin sürdürülebilirliğinin sistem bağımlı olarak gerçekleşebileceğine ilişkin güçlü bir fikir birliği vardır:

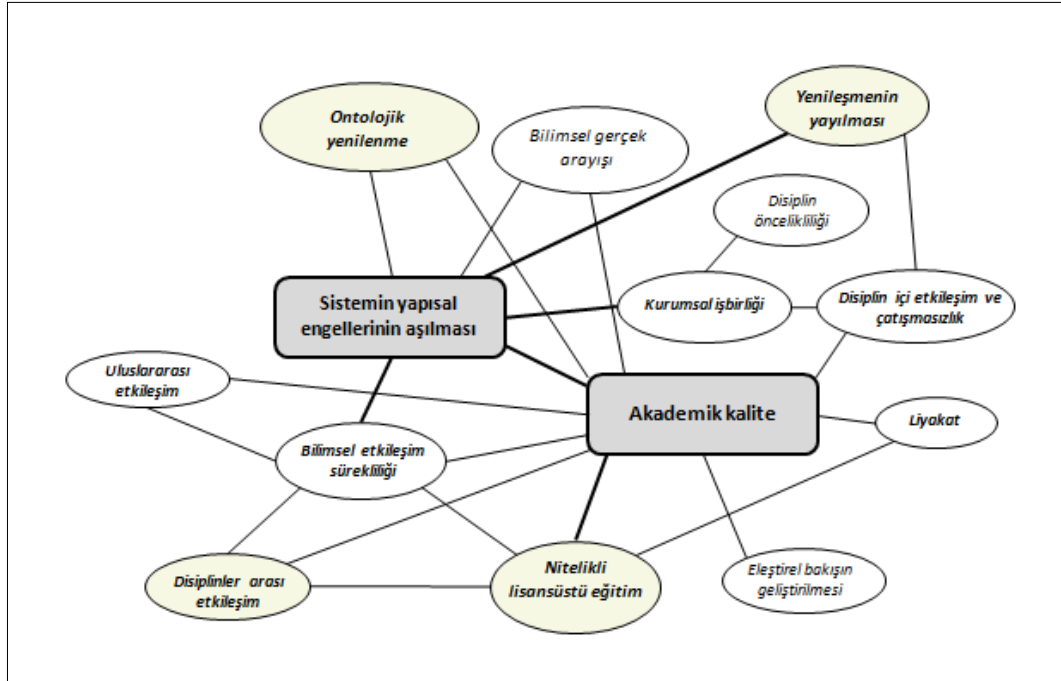
"Sürdürülebilirlik konusuna gelince, bu tamamen sisteme bağlı bir durum bana göre. Kişilere bağlı atılımlar ve gelişmeler, pek çok örnekte olduğu gibi çok uzun soluklu ve kalıcı olamıyor. Ancak, ortaya konan görüşler sistematize edilir, kurumlar bu görüşlere kulak verir ve genele mal edilebilirse, o zaman uzun vadeli verim ve kalite artıyor. Bunun gerçekleşmediği durumlarda ise, alternatif olarak, süreci bir bayrak yarışı şeklinde devam ettirmek ve bir sonraki taşıyıcıları öncekilerin performansı ile koşabilecek donanımda hazırlamak gerekiyor." [K6]

Ayrıca yenileşmenin yayılmasında sisteme odaklanılması gerektiği ve süreci anlamaya çalışan fakat biraz temkinli davranan erken çoğunluğun, özellikle de lisansüstü eğitim alan genç neslin öncelikli olduğu düşünülmektedir:

"Yeni anlayışın sürdürülebilmesi ve geniş katımlı bir eğilime dönüştürülmesi için bu hareketin aktör bağımlı yapıdan kurtararak kurumsal yapının güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda lisans ve lisansüstü müfredatların çağdaş bir anlayışla yeniden ele alınmasının faydalı olacağını düşünüyorum. Kuşkusuz burada asıl önemli olan konu, ders isimleriyle beraber içeriklerinin de modern bir anlayışla doldurulmasıdır. Ders içeriklerinin değişmesi birçok üniversitede bu dersleri yürütecek personel eksikliğini gündeme getirebilir... Bu durumda çağdaş bir müfredatı yürütecek akademik personelin merkez üniversitelerde yoğunlaştığını söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla lisansüstü öğretimin taşraya göre görece daha iyi bir coğrafya pratiğinin yapıldığı merkez üniversitelere kaydırılmasının faydalı olacağını düşünüyorum. Böylelikle yeni anlayışa sahip donanımlı akademik personel yetişmiş olacak ve bu akademisyenler taşraya yeni bir sinerjiyle gitmiş olacaklardır." [K12]

Ancak aktör bağımlılığı ve gösterilen direnç nedeniyle kırılğan olduğu değerlendirilen değişim sürecinin sürdürülebilirliğinde; sistemin yapısal engellerinin aşılması ve akademik kalitenin artırılması, kritik çıkış noktaları olarak görülmektedir (Şekil 2). Bu yüzden katılımcılardan bazıları, yapısal engelleri bir derinlik sorunu olarak görmekte ve yenileşmenin sürdürülebilirliğinin ancak köklü çözümlerle sağlanabileceğine ilişkin kanaat taşımaktadır. Onlar, naif girişimler olarak gördükleri beşeri coğrafyadaki yenileşmenin önündeki engellerin, bilimsel gerçeği merkezileştirerek ve disiplini epistemolojik/ontolojik olarak yeniden temellendirerek aşılabileceğini ileri sürmektedir:

"Türk coğrafyasındaki yenilikçi çabalar fazlasıyla naiftir. Bu çaba kendisini kuşkusuz üretecek. Yazında, eleman yetiştirmede, kurumsal organizasyonda bu üretimin çıktılarını önümüzdeki birkaç on yılda çok net olarak göreceğiz. Lakin, ...yenilikçi çabaların dış sınırı geniş anlamda üniversiter sistemin, dar anlamda disipliner sistemin yapısal koşullarıyla çevrili. Bu yapısal sınırlar aşılmazsa, coğrafyanın ya da beşeri coğrafyanın gözde bir alan olması, itibar kazanması, bir dönüşüm geçirmesi tamamıyla bir hayaldir. Bunun için, iki yeni (formül değil) çaba gerekiyor: Birincisi, özelde coğrafyanın, genelde ise bilimlerin Türkiye'de piyasayı değil, bilimsel hakikat arayışını merkeze alarak bir değerlendirme yapmasıdır. Bu türlü bir çabayla biz belki de 19. yüzyıl üniversiter sistemin günümüzdeki dogmatizmini aşabiliriz. İkincisiyse ki bu esasında birincildir, coğrafyacıların coğrafyayla hesaplaşması gerekiyor. Coğrafyanın ontolojik temellerinin yeniden yazılması ve yerli yerine oturtulması gerekiyor. Ne var ki, hem bizde hem de yurtdışında hemen herkes bu sorunu görmezden gelerek günün gereğini yerine getiriyor. Batı coğrafyası piyasa bağımlı olduğundan bunu yapıyor, ne ki bizim öyle bir bağımlı yok ve bu bizim için esasında önemli bir avantaj." [K1]

Şekil 2: Türk Beşeri Coğrafyasında Yenileşmenin Sürdürülebilirliğinin Kavramsal Haritası

Diğer bazı katılımcılar, yenileşmenin sürdürülebilirliği için sosyal sistemin kurumsal yapılarının mutlaka bu sürecin bir parçası haline getirilmesinin önemine vurgu yapmaktadır ve kurumsal desteğin daha rekabetçi ve derinlikli bir değişim anlayışının yaygınlaşmasındaki rolüne dikkat çekmektedir:

"Teorik temellerimiz henüz tam olarak oluşmamış ve geçmişin hafızasını net olarak ortaya koyamamışız. Ayrıca akademik altyapımız ve ideolojik kamplaşmalar değişim sürecini kırılğan hale getirmektedir. Şu anda bir kaç kişi ile temsil edilen talebin kurumsal desteğe ihtiyacı var... Sürecin öncülleri konumundaki kişilere kurumsal anlamda destek sağlayacak beyinlere ihtiyaç var. Bu değişimi hem sürdürebilir kılacak hem de derinleşmesine katkı sağlayacaktır. Yine hızla küreselleşen

dünyada, değişimin bir şekilde taban bularak dış dünya ile senkronize olacağını düşünüyorum. Ancak burada özellikle değişim sürecinin dışında olan bazı kurumların izleyeceği mecra önemli... Bunun yanında coğrafyacıların liyakate önem veren, ideolojik ve siyasi yaklaşımları öncelemeden bir akademik atmosfer oluşturmaları, daha derinlikli ve sürdürülebilir bir değişimi getirecektir. Bu nedenle gerek çatı konumundaki meslek örgütleri ve kurumlar gerekse bölümler, yeniye desteklemeli, marjinalleştirmemeli, kurumlar arası etkileşimi artırmalı." [K5]

Yenileşmenin sürdürülebilirliğine ilişkin katılımcıların deneyimlerinden yola çıkarak oluşturulan kavramsal haritada da görüleceği üzere, sistemin yapısal engellerinin üstesinden gelmede de rol sahibi olan akademik kalite, çok önemli bir belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılar, etkileşim, nitelik, liyakat kavramlarıyla birey ve sosyal sistem düzeyinde akademik kaliteyi arttırmanın öncelikli olduğuna işaret etmektedir.

Ulusal ve uluslararası düzeylerde disiplin içi ve disiplinler arası etkileşim ve bu etkileşimin sürekliliği ve canlılığı, yenileşmenin geleceği için merkezi görülmektedir. Bu yolla disiplin üyelerinin ontolojik/epistemolojik, metodolojik, teorik ve tematik derinlik kazanması beklenmektedir.

Katılımcılar tarafından nitelikli lisansüstü eğitim ve liyakate dayalı nesnel akran değerlendirmeleri, topluluğun farkındalık düzeyini yükseltmede ve yenileşmenin yayılmasında diğer önemli unsurlar olarak görülmektedir. Değişimin aktörleri, yenileşmeye karşı direnç olacağı ve sürecin zaman alacağından hareketle, barışçıl ve eski-yeni karşıtlığı yaratmadan kaliteli çıktı odaklı iş görülmesi; dolayısıyla sürecin çatışmasızlık içinde yürütülmesi ve tüm enerjinin yenileşmeye harcanması gerektiğini düşünmektedir.

Araştırmanın katılımcıları, çoğunlukla yenileşmeyi bir süreç olarak görmekte ve bu sürece zaman tanınması gerektiğini, onun başarıya ulaşıp ulaşmamasının sürecin aşamalarında gösterilecek performansla ve karşılaşılabilecek zorluklarla ilgili olduğunu sıklıkla vurgulamaktadır:

"Türk beşeri coğrafyasındaki yeni bilimsel anlayışın dünyayla aynı tabloda yer alabilmesi için zamana ihtiyacımız var gibi. Bu yeni eğilimin köklenmesi, yerini sağlamlaştırması, sürdürülebilir olması, yaygınlaşması ve etkilerinin coğrafyanın dışına taşması ve dışarıdan bunun başkaları tarafından da gözlenmesi bakımından gerekli bu süre. Ayrıca bu süre, bilimsel anlayış ve yaklaşım, teori, yöntem ve analizlerin batıdan transferleri daha hızlanarak çok yönlü coğrafya haline gelebilme açısından da gerekli gözüküyor... Zamanı olarak bu yenilikçi yaklaşımın Türk coğrafyası açısından son fırsat olduğu kesin... Yeni eğilimler henüz topraktan çıkan bir 'fidan' konumunda bence. Yeni eğilimlerin geleceğini mesleğimize bundan sonra yeni giren genç arkadaşlarımızın sahiplenmesi belirleyici olacaktır." [K7]

"... Kırılma başladı yani eskiye dönülmez. Bu yolda gidilecek ama sadece atılan adımlar, zamanını belirleyecek bence, yani yapılan bu etkinliklerin devamlılığı ve başarısı üzerine kafa yorması zamanı belirleyecek. Ama bu değişim yaşanacak, sadece soru işareti, değişimin ne kadar süre alacağı. Doktora öğrencileri güzel yetiştirilirse, kongreleri kaliteli bir şekilde devam ettirip ve daha iyi nasıl olabilir diye kafayı yorarak hani etkinliklerine devam ederse, kaynak kitaplar güzel çıkmaya devam ederse; işte araştırma yöntemleri gibi... bunlar devam ederse ve kalitesini her geçen gün artırırsa ve etkileşim de devam ederse bence bu süreçler zamanı kısaltacaktır, ama dediğim gibi değişim kaçınılmaz, sadece zamanı belirsiz." [OG-K5]

Özetle katılımcıların Türk beşeri coğrafyasındaki yenileşme/değişim sürecinin sürdürülebilirliğine ilişkin olarak farkındalığın mekânsal sıkışmışlığı, geleneksel yapının baskınlığı, değişime direnç, belirsizlik, kırılganlık, aktör bağımlılığı biçiminde kavramsallaştırılabilecek ve olumsuz anlam yüklenebilecek kuşkulu bir bakış içinde oldukları belirlenmektedir. Fakat bununla birlikte, onların anlattıklarında, değişim sürecine zaman tanımak suretiyle şimdiye kadar yapılanların sonuçlarını görme isteğini içeren bir iyimserlik de sezilmektedir. Bu yüzden katılımcıların Türk beşeri coğrafyasının geleceğine ilişkin *"kuşkulu bir iyimserlik"* içinde oldukları düşünülebilir.

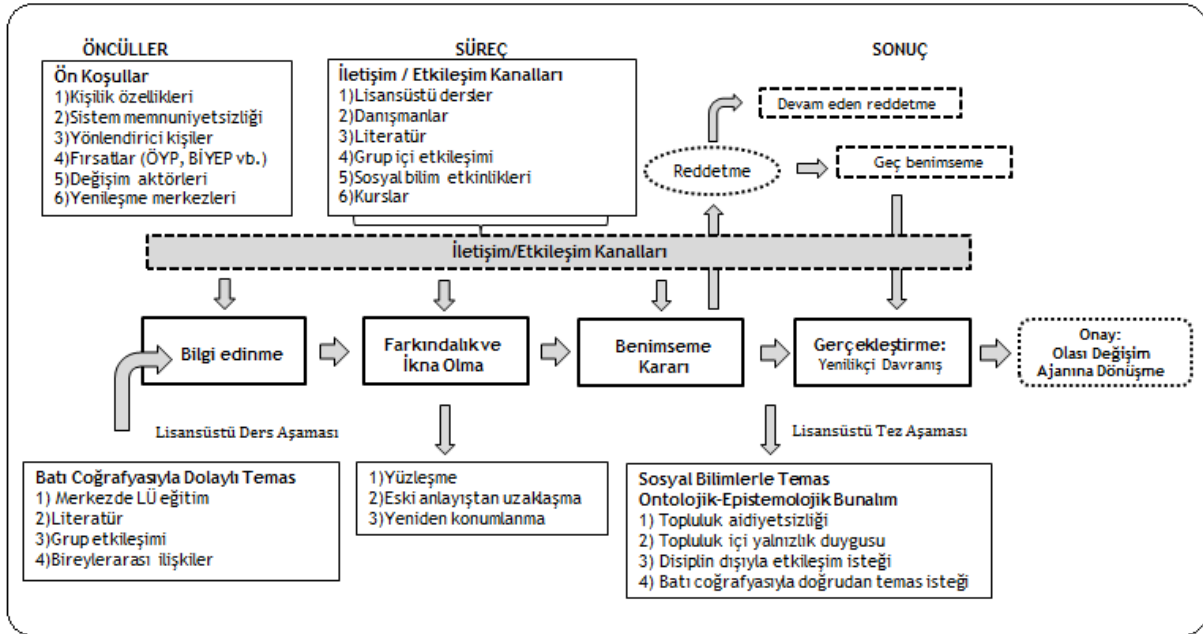
Yenileşmenin Sürdürülebilirliği İçin Bir Model Denemesi

Araştırmaya katılan beş doktora öğrencisinin odak grup görüşmesiyle elde edilen deneyimleri, bazı yenilik modellerinin (Meyer ve Goes 1988; Rogers 1983) kavramsallaştırmaları kullanılarak yazar tarafından genç akademisyenler için bir yenileşme modeline dönüştürülmüştür (Şekil 3).

Bu modelde beşeri coğrafyadaki bireysel akademik yenileşme, beş aşamalı bir süreci içermektedir: *Bilgi edinme, farkındalık/ikna olma, benimseme kararı, gerçekleştirme ve onay*. Kişilik özellikleri, sistem memnuniyetsizliği, yönlendirici bireylerin varlığı ve kurumsal fırsatlar gibi öncüller, beşeri coğrafyacılar arasından değişim ve yenileşme arayışındaki bazı bireyleri ortaya çıkarsa da değişim süreci, bireylerin arayışlarını temellendirdiği, yenileşmeye ilişkin bilgi sahibi olduğu ve Batı coğrafyasıyla dolaylı temas sağladığı çağdaş ve nitelikli bir lisansüstü eğitim programına girişle (*bilgi edinme*) başlamaktadır. Bu giriş, katılımcılar açısından disipline ilişkin etkileşimli ve eleştirel bilimsel bilgiye erişim anlamına gelmektedir.

Süresi kişiden kişiye değişen (sıklıkla iki yıla kadar uzanan lisansüstü ders aşaması) bu çok boyutlu bilgi edinme evresi; yüzleşme, eski bilim pratiğinden uzaklaşma, eleştirel bir tavır geliştirme ve kişinin kendini yeniden konumlandırmasıyla sonuçlanan bir *farkındalık/ikna olma* evresiyle devam etmektedir. İkinci aşama, yenileşmeye karşı olumlu tutum

geliştirilen ve sürecin en zor dönemidir. Özellikle derslerde ve sosyal bilim etkinliklerinde farkındalık düzeyleri artan bireyler, daha sonra danışman ve grup içi etkileşimleriyle değişime inanır hale gelmektedir. Lisansüstü eğitim alan katılımcılar, tez aşamasına ulaştıklarında bir başka evreye geçilmektedir ki bu evrede artık *benimseme kararı* verilmektedir. Yenileşme kararını benimseyen genç akademisyenler, bu aşamaya ulaştıktan sonra artık yenilikçi davranışı gerçekleştirmeye başlamaktadır. Bu çerçevede ulusal ve uluslararası seçkin kongrelere katılma sıklığında artış, danışmanlarıyla veya diğer akademisyenlerle hazırladıkları ortak bildirileri bu toplantılarda sunma ve ilgi alanlarına ilişkin uluslararası literatürü izleme en temel yenilikçi davranışlar haline gelmektedir.

Şekil 3: Türk Beşeri Coğrafyasında Genç Akademisyenlerin Yenileşme Modeli

Ancak hemen eklemek gerekir ki beşeri coğrafya alanında doktora yapan katılımcılar, benimseme kararından sonra bir yandan yenilikçi davranışlar sergilerken, diğer yandan da özellikle diğer sosyal bilimlerle ve Batı literatürüyle temasın bir sonucu olarak Türkiye'deki coğrafya disiplini, kendileri yeniden sorgulamaktadır. Bu yeniden değerlendirme, onlarda hem topluluk içi yalnızlık duygusuyla birlikte bir aidiyetsizlik ve diğer sosyal bilim alanlarıyla etkileşim isteğine yol açan ontolojik-epistemolojik bunalımla hem de daha önce benimsedikleri yenileşmenin Batı coğrafyasıyla doğrudan temas kurmak ve uluslararasılaşmak suretiyle kökleştirilmesi isteğiyle karşılaşmalarına yol açmaktadır. Bu bunalıma rağmen katılımcılar değişimin kendileri için 'geri döndürülemez' olduğunu ifade etmekte ve gerçekleştirme evresi sonrasında, yenileşmeyi sürdürerek tamamen yaşamlarının bir parçası haline getirmeyi, birer değişim ajanına dönüşmeyi ve yaymayı düşünmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Nitel bir araştırma olarak tasarlanan bu makale, literatürde Türk beşeri coğrafyasında 2000'li yıllardan itibaren yaşandığı ileri sürülen canlanma ve yenileşme döneminin güncel durumunun ve geleceğinin aktörlerin perspektifinden nasıl görüldüğünü, görüşme ve odak grup görüşmesi tekniklerini kullanarak anlamaya çalışmıştır. Bu yüzden bu yazı, Türk coğrafyasının tarihine ilişkin çoğunlukla literatür değerlendirmesi (Gümüştü, 1992), doküman ve nicel veri analizi (Bekaroğlu ve Yavan, 2013, 2018; Yavan, 2005a, 2012) veya gözlemlere dayanan (Kaya, 2010b) önceki çalışmalardan araştırma stratejisi ve veri toplama tekniği, dolayısıyla da yöntem bakımından ayrılmaktadır. Bu çalışmadaki disiplinin tarihine farklı bir yaklaşımla (anlamacı ve yorumlayıcı) ve metodolojiyle (nitel yöntemle) gerçekleştirilen içeriden bakış, olayların ve süreçlerin bizzat onu yaşayanların deneyimlerinden yola çıkılarak incelenmesini, bunların iç yüzünün ve derinliğinin daha fazla anlaşılmasını sağlamıştır. Böylece çalışma, aynı zamanda bir araştırma yöntemi olarak beşeri coğrafyacıların gündemine yakın zamanlarda giren nitel araştırmalara bir örnek ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışma, iki temel sonuç üretmiştir. Birincisi, Türk beşeri coğrafya tarihinin mevcut durumuna ışık tutmak suretiyle disiplinin kendi tarihselliğini (*historicity*) değerlendirmesine ve pratiklerine eleştirel olarak bakabilmesine olanak tanımıştır; ikincisi, akademik topluluğun Batı coğrafyasının pratiğine ulaşmak için kendini yeniden inşa ederek geleceğe başarılı bir biçimde ilerlemesi için bazı sonuç ürünler sunmuştur. Bu doğrultuda araştırma, Gümüştü'nün (2012: 382) bir

yazısında vurguladığı gibi Türk coğrafya tarihiyle ilgilenen ve çoğu kere olumlu yönleri öne çıkararak duygusal bir bakış açısıyla kaleme alınmış yazılardan farklı olarak topluluğa ilişkin görünümü tüm çıplaklığıyla ortaya çıkarma gayreti içinde olmuş ve dolayısıyla olabildiğince eleştirel bir perspektifi benimsemiştir.

Son olarak belirtmek gerekir ki araştırma tasarımı aşamasında bilim yapma pratiklerinde farklılıklar olduğu varsayılan coğrafya bölümlerindeki kişilerden oluşan bir örneklemle çalışarak yenileşme sürecinin mevcut durumu anlaşılacak istendiği halde; bazı bölümlerin akademisyenlerinin örneklemde yer almaktaki isteksizliği, araştırmanın daha geniş bir öngörü geliştirmesini sınırlandırmıştır.

Yenileşme Sürecinin Tanımlanması

Bu çalışma, bize Türkiye'de beşeri coğrafya alanının mevcut genel görünümünü; *geç kalmışlık, aktör bağımlılık, yüzeysellik, sınırlılık, sıradanlık ve yetersizlik/noksanlık* şeklinde kavramsallaştırabileceğimizi göstermiştir. Fakat aynı zamanda araştırmanın bulguları, son yıllarda Türk beşeri coğrafyasında bilimsel yaklaşım, metodolojik, teorik ve tematik açıdan geçmiştekenden bazı olumlu ilerlemeler yaşandığına da işaret etmiştir. Türk beşeri coğrafyacılarının bilimsel pratiklerinde geçmişe göre yeni olarak nitelendirilebilecek farklılıklar arasında en dikkat çeken, baskın eğilim olarak varlığını hala koruyan çevresel determinizm ve bölgesel coğrafya yaklaşımı dışındaki başka paradigmalara ilişkin farkındalığın ve daha önceleri üzerine çok az yazılan (bkz. Işık, 1994; Sevgi, 1984; Özgüç ve Tümer, 2000; Tümer, 1978, 1990) bilimsel yaklaşımlara dair akademik ilginin ve literatürün artışı olmuştur. Son 10 yılda Türkiye'deki bazı bölümlerdeki lisansüstü programlarda coğrafi düşüncenin tarihi ve felsefesi ile nitel ve nicel araştırma yöntemleri derslerinin okutulmaya (Yavan, 2012: 153) ve bu konularda beşeri coğrafyacılar tarafından yazılan literatürün biriktirilmeye başlandığı (Arı, 2005; Arı ve Köse, 2005; Arı ve Kaya, 2014; Bilgili, 2017; Karabulut, 2012; Kaya, 2005, 2010a, 2014b; Kaygalak, 2011, 2013; Özgen, 2010; Tekeli, 2010, 2012; Tuysuz ve Yavan, 2012; Uysal ve Güngör, 2016; Yavan, 2005b, 2007, 2014), Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÜCAUM)'nin coğrafya sempozyumları, meslek örgütlerinin kongreleri veya "100. Yılında Türkiye'de Coğrafya" çalıştayları gibi bilimsel toplantılarda özel coğrafi düşünceye ilişkin oturumlar düzenlediği göz önüne alınırsa; coğrafyadaki felsefi yaklaşımlara ve metodolojik yeniliklere ilginin yükselişi, bir ölçüde anlaşılabilir. Ancak disiplin üyelerinin entelektüel derinlik kazanması için son derece yaşamsal konulardan biri olan çağdaş içerikli coğrafi düşünce tarihi ve felsefesi derslerinin lisansüstü programlarda yeteri kadar yer bulamadığı da bir gerçektir (bkz. Yavan, 2012).

Bu çalışmada bilimsel yaklaşım açısından neredeyse bir yüzyıldır çevresel determinizm ve bölgesel yaklaşım içine sıkışıp kalmış Türk beşeri coğrafyasının, son yıllarda pozitivizmin gecikmiş bir evresini yaşamaya başladığının belirtileri saptanmıştır. Böyle bir gecikmenin saptanması, Türk coğrafyasının 1950'lerin ortalarında ABD'de başlayan, daha sonra yayılan eski coğrafi düşünce, felsefe ve araştırma yöntemlerini derinden etkileyen kantitatif devrimi ve onun sonrasındaki gelişmeleri yakalayamadığına ilişkin bazı araştırma bulgularıyla (Tekeli, 2012; Tuysuz ve Yavan, 2012; Yavan, 2005a) örtüşen bir sonuca işaret etmiştir. Fakat bunun yanında, sosyal teori ve sosyal bilimlerde olguların araştırılmasında, çoklu gerçeklikler, farklı ve çeşitli algıların varlığından kaynağını alan anlamacı epistemolojinin yaygınlaşması, Türk coğrafyacılarının beşeri coğrafya alanında farklı yaklaşımların izinden giden hümanist, post-modern, post-yapısalcı, feminist coğrafya perspektifleriyle yapılmış çalışmalarıyla karşılaşılmasını mümkün kılmıştır. Ancak bu karşılaşmanın topluluk açısından henüz oldukça yüzeysel olduğu ve bireysel akademisyenler tarafından temsil edildiği belirlenmiştir. Bu noktada artık asıl üzerinde durulması gereken husus, çok paradigmalılığın farkına varan Türk beşeri coğrafyacılarının çeşitli bilimsel yaklaşımları, araştırma yöntemleri ve kuramsal çerçevelerle nasıl ilişkilendirebileceğine ilişkin pratiklerin ortaya koyulması ve paradigmalardan içselleştirilmesi olmalıdır.

Türk beşeri coğrafyasına son dönemde felsefi bir boyutun girişiyle birlikte, araştırma yöntemlerinde bir çeşitlenme yaşandığına, yöntem konusuna daha fazla önem atfedildiğine ve bu doğrultuda disiplinin bazı yeni yöntem ve teknikler sayesinde metodolojik bakımdan yenileşmeye çalıştığına ilişkin güçlü işaretler belirlenmiştir. Ancak araştırmanın bulguları aynı zamanda, pozitivist yaklaşımı benimseyen bazı beşeri coğrafyacıların nicel çalışmalara yönelmesinin, istatistik, CBS ve UA analiz tekniklerini çalışmalarına katmasının, çoğu kere bir gerçeklik arayışından ziyade bilimsel görünme kaygısından kaynaklandığının da altını çizmiştir. Bu nedenle son 10-15 yılda Türk coğrafyasına yeni araçlar olarak giren CBS ve UA nicel tekniklerinin beşeri coğrafyada kullanılmasının disipline ciddi anlamda nitelik kazandırıp kazandırmadığı konusu da hâlâ tartışılmaktadır. Bununla birlikte bir bilimsel yaklaşım olarak pozitivizm, ekonomik coğrafya ve nüfus coğrafyası gibi beşeri coğrafyanın bazı alt alanları açısından oldukça önemlidir. Bu çerçevede Türk beşeri coğrafyacılarından en azından bazılarının nicel yöntemler (mekânsal olanlar dâhil) konusunda daha ciddi çaba harcamak zorunda olduğuna vurgu yapılabilir. Bu çaba, hem Türk beşeri coğrafya topluluğunun derinlikli bir değişiminin hem de coğrafi verilerin mekânsal analiz ve modelleme yöntemleri kullanılarak karar süreçlerinde seçenek ve toplumsal sorunlar için çözüm üreten bir disiplin yaratmanın ön koşullarından biri olarak görülmelidir.

Öte yandan nitel araştırma tekniklerinin disiplinin doğasına çok uygun olmasına rağmen Türk beşeri coğrafyasında yeteri kadar ve etkili biçimde kullanılmadığı belirlenmiştir. Oysa yorumlayıcı bilimsel kavrayış ekseninde nitel yöntemler, diğer sosyal bilimler gibi beşeri coğrafyaya insanların kendi toplumsal dünyalarını ve mekânı nasıl inşa ettiklerine ve değiştirdiklerine ilişkin derinlemesine anlayış ve yorumlara varmak üzere sistematik analizler yapma fırsatı sunmaktadır (Neuman, 2010; Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Türk beşeri coğrafyası özelinde, büyük bir çoğunlukla disiplin üyelerinin kuramsal çerçevesizlik ve yetersiz kavramsallaştırma çıkmazını aşamaması nedeniyle disiplinin teorik bir zayıflık, gerilik ve derinlik sorunu yaşadığı belirlenmiştir. Bu görünüm, henüz *“teorik alana yansımayan değişim”* biçiminde de yorumlanabilir. Teorik ve entelektüel derinleşme sorunu, Türk beşeri coğrafyası için yaşamsal önemdedir. Kavramsal arka plan kullanımının yaygınlaşmasıyla topluluk üyelerinin hem Batı'daki bilimsel anlayışla bütünleşme ve canlı tartışmalara katılabilme olanağı yakalamasının hem de sosyal bilimler ailesinin geri kalanıyla sağlıklı bilimsel etkileşimler geliştirmesinin ve hatta disiplinin toplumsal kabulünün daha kolay gerçekleşebileceği öngörülebilir.

Türk beşeri coğrafyasındaki araştırma konularının değişen topluma ve toplumsal sorunlara duyarsızlık nedeniyle büyük ölçüde toplumsal bağlamın dışında kaldığı belirlenmiştir. Çalışmanın bulguları, Türk beşeri coğrafyasında yapılan çalışmaların tematik olarak neredeyse aynı şablondan çıkmışçasına birbirine benzediğini ve topluluğun çoğunluğu tarafından sıra dışılıkla damgalandığı için etnisite, din, eşitsizlik ve toplumsal cinsiyet gibi bazı konuların zor girilen ya da yasaklı alanlar olduğunu göstermiştir. Nitekim bir makalesinde bu saptamaya benzer düşüncelerini paylaşan Pérouse (2012), hâkim paradigmanın (bölgesel coğrafya yaklaşımının) etkisiyle sentezci monografik çalışmaların egemenliğine vurgu yapmış ve *“Türkiye’de kurumsal ve ideolojik (eğer bir kariyere sahip olmak isteniyorsa, yasaklı sözcüklere dikkat etmek gerekir) olarak sınırlandırılmış bir coğrafyayla ve buna ilaveten oldukça sıradan -en azından kamusal olarak-kullanılabilir kaynaklar ile pek de toplumsal ve eleştirel olmayan bir coğrafyayla karşı karşıyayız”* (2012: 4) cümlesiyle açıkça coğrafyacıların tematik sıradanlığına ve resmi söylemin dışına çıkamadığına atıfta bulunmuştur. Kaya (2010b) ise bir yazısında Türk beşeri coğrafyasının araştırma konularının büyük ölçüde toplumsal bağlamdan kopuk olduğunu, bunun başka faktörlerle birlikte disiplinin tanınırlığını olumsuz yönde etkilediğini ve ona olan talebi azaltmak suretiyle akademik topluluğun varlığının sorgulanmasına yol açtığını belirtmiştir (2010b:237).

Oysa coğrafi bağlamın sosyal süreçlerin oluşumuna ve farklılaşmasına neden olduğu, belirli mekânlarda yaşanan olayların ve süreçlerin mekânsal etkileşiminin bilimin ve toplumun ilgisini çektiği ve dinamik yapıdaki sosyal ve bilimsel bağlamın coğrafi bilginin sürekli değişimine katkı sağladığı bir ortamda (Kaya, 2010b), Türk beşeri coğrafyacıları tarafından konu sıkıntısı çekilmesini açıklamakta zorluk çekilmektedir. Ancak bir yandan da tematik açıdan sıradanlığın ve toplumsal dinamiklere mesafeli duruşun arka planında sorgulayıcı ve eleştirel olmayan bir bilimsel anlayışın yattığını görmemek de olanaksızdır. Bu nedenle Türk coğrafyası çağdaş bilim yapmak istiyorsa; topluluk içinde önce eleştirel düşüncüyü egemen kılmalıdır.

Bütüncül bir bakış açısıyla Türk beşeri coğrafyasında 2000 sonrasında belirli bir düzeyde geleneksel-tasviri coğrafya eleştirisi yapılarak bir kırılma yaşandığı ve Lewin'in (1951) modelindeki gibi bir çözülme döneminden geçildiği saptanmıştır. Bu bağlamda henüz az sayıdaki disiplin üyesinin eski pratiklerden uzaklaşarak Batı normlarında bilimsel çıktı üretme, bunları yaygınlaştırma ve yenileşme çabası içinde olduğu ileri sürülebilir. Bununla birlikte topluluğun değişim sürecinin farklı evrelerinde konumlandırılabilir bireyleri içerdiği de burada eklenmelidir. Zira çalışmada topluluk üyelerinden bazılarının eski bilim yapma pratiğini eleştirel olarak sorgulamak suretiyle değişimi anlamaya çalıştığı, bazılarının yeni pratikleri uygulamaya başladığı, özellikle yurtdışı deneyimi olan bazılarının ise Anglo-Amerikan tarzı bilimsel pratiği içselleştirerek bir kalıplaşma evresine ulaştığına ilişkin bulgulara ulaşılmıştır. Öte yandan bu çalışmadan beşeri coğrafyacıların önemli bir kısmının olan biteni sadece izlemekte ya da değişime direnç göstermekte olduğuna; Türk beşeri coğrafyası kurumsal olarak değerlendirildiğinde, toplulukta sınırlı ve kırılğan bir yenileşme eğiliminin izlerine rastlandığına ve yapısal olarak henüz çok büyük çaplı bir değişimin yaşanmadığına ilişkin bazı çıkarımlar elde edilmiştir. Zaten kurumsal yapıdaki bir değişimin, örgütsel ilişkileri yeniden tanımlamayı ve rolleri yeniden düzenlemeyi gerektiren kapsamlı bir girişim olduğu kabul edilmektedir (Törümen, 2002:188). Çalışmanın değişim sürecine ilişkin bulguları, Türk beşeri coğrafyasının son yıllarda bilimsel pratikler bakımından onun için yeni sayılabilecek bazı gelişmelere sahne olduğuna (Bekaroğlu, 2014; Bekaroğlu ve Yavan, 2013, 2018; Özgür ve Yavan, 2013; Yavan, 2012) ve yeni nesil coğrafyacıların çeşitli yönlerden bir keşif ve konumlandırma dönemi yaşadığına (Özgür, 2014) ilişkin sonuçlar sunan önceki çalışmaları nitel olarak desteklemiştir.

Yenileşme Sürecinin Dinamikleri

Türk beşeri coğrafyasındaki 2000’li yıllardaki yenileşme, birtakım aktörler ile yapıların birlikte şekillendirdiği bir süreç olmuştur. Yenileşme sürecinin aktör olarak atılımcılar ve meşruiyet alanı oluşturanlar tarafından temsil edildiği anlaşılmış ve bu bağlamda sürecin yayılma aşamaları için benimseyici kategorileri oluşturulmuştur. Söz konusu

yenileşme, Rogers'ın (1983) modelinde yenilikçilere karşılık gelen sürükleyici çekirdek akademisyen grubuyla başlamıştır. Gerçekten de bu temel aktör grubu, literatürde tanımlandığı gibi (Caldwell, 2003; Ford vd., 2008; Thomas ve Hardy, 2011) değişim inisiyatifine liderlik yaparak değişim ihtiyacını tanımlamış, vizyon oluşturmuş, olası sorunları belirleyerek değişim için çaba harcamıştır. Ama bu grubun belki de öne çıkan en önemli özelliği, dikey hiyerarşiyi kökleşmiş uygulamalara dönüştürerek biat kültürü yaratmış coğrafyacılar topluluğunda özgüvenle yeniyi savunarak risk almaları olmuştur.

Yurtdışında belirli bir süre bulunmuş ve değişim aktörü olarak iş gören bu gruptaki beşeri coğrafyacılar önce Türkiye'deki coğrafyacıların bilim yapma pratiği ile çağdaş dünyanın pratikleri arasındaki uyumsuzluğu fark etmiş ve disiplinin bilimsel işlevini ve çıktılarını sorgulamıştır. Onların yaşadıkları anlamlılık krizi, bir yenilenme ve değişim ihtiyacı doğurmuştur. Böylece Türk coğrafyasında değişim sürecine bir problemin ya da ihtiyacın belirlenmesi öncülük etmiştir (Duran ve Saraçoğlu, 2009: 64). Türk beşeri coğrafyasındaki yenileşmenin atılımcıları, öncelikle yeni bilimsel pratiğin Batı'dan *taşınarak yayılması*⁷ ve çözülme evresindeki değişim için durumun hazırlanması işlevlerini yerine getirmiştir. Bu bağlamda lisansüstü eğitim ve akademisyen hareketliliği aracılığıyla yurtdışına gönderilen bu genç coğrafyacılar, biraz da çatışmacı bir ortamda değişim için ilgili kişilerle ilişki kurarak Türk beşeri coğrafyasında değişim talebinin yaratılması ve yayılmasında etkili olan ve Thompson'ın (2002: 415) işaret ettiği gibi eldeki mevcut kaynaklarla yetinmeyen, sosyal değer yaratan ve değişim aktörü olarak davranan sosyal girişimciler olarak karşımıza çıkmıştır. Literatürde, özellikle gelişmiş bir ekonomide deneyim ve beceri kazanan göçmenlerin kaynak ülkeye döndüklerinde verimliliği, teknoloji ve bilgi transferini arttırdığına (Lowell ve Findlay, 2001), kaynak ülkenin gelişimi için büyük ölçüde pozitif ve yararlı bir faktör oluşturduğuna ilişkin kanıtlar mevcuttur (King, 2000). Her ne kadar geçmişte Türk beşeri coğrafyacıları arasında belirli sürelerle yurtdışında bulunanlar ve hatta doktora yapanlar olmuşsa da bu deneyim, büyük ölçüde kıta Avrupa'sında yaşandığı için Anglo-Amerikan bilim dünyasında beşeri coğrafya alanında gerçekleşen önemli tartışmaların ve aynı zamanda da bilim dili olarak İngilizceye geçişin biraz uzağında kalmıştır. Bu yüzden son yıllarda yurtdışına uluslararası öğrenci veya misafir akademisyen olarak gidenlerin geri dönüşünün geçmiştekilerden farklı bir etki yarattığı ileri sürülebilir. Türk beşeri coğrafyası için içsel bir kırılma noktası sayılabilecek ve Bekaroğlu ve Yavan (2013: 64) tarafından Anglo-Amerikan geleneği etkisindeki dönem olarak tanımlanan bu evrenin en önemli özellikleri, önceki dönemlerdeki bilim yapma pratiğinin terk edilmesi ve “...coğrafyacıların yüzünü bir ölçüde Anglo-Amerikan dünyaya çevirmesi, dışa açık olmaya başlaması, bilgi ve yöntem transferine dayalı bir bilim yapma pratiğini hayata geçirmesiyle karakterize” olması şeklinde ifade edilmiştir. Gerçekten de Türkiye'de Batı'nın olağan bilim pratiğinden uzaklaşıldığını bizzat deneyimleyerek fark eden Türk beşeri coğrafyacıları, ülkedeki geleneksel coğrafya anlayışının (bir bakıma kendilerinin) sorgulamasını yaparken; bilimsel yaklaşımlarını gözden geçirmiş ve disiplini Batı normlarında yeniden konumlandırma gereksinimi duymuştur. Disiplinin bu olumsal karakterli yenileşme süreci, Türkiye'deki beşeri coğrafyacıların yıllar içinde biriktirdiği iç huzursuzluğu, dünyada ve Türkiye'de yaşamı bir bütün olarak derinden etkileyen değişim ve dönüşümlerden kaynağını alan bazı makro tetikleyicilerin de etkisiyle dışa vurulmuştur.

Yenileşme sürecinin atılımcıları, Türk coğrafyasında değişim için en fazla desteği, Türk coğrafya topluluğunun parçası olan ve sosyal sistemle daha fazla bütünleşmiş, erken benimseyenlerden ve disiplin dışında coğrafyayı pratik edenlerden (*etkileşimde olanlar*) almıştır. Bu son iki grup, bir yandan değişimin meşruiyet zeminini oluşturmuş, diğer yandan da sosyal sistemin içinde sürece karşı gelişen tepkide ve dirençte tampon ve yenileşmenin olası benimseyicilere yayılmasında köprü işlevleri görmüştür. Erken benimseyenler, yeni bir fikre ilişkin belirsizlikleri azalttığı, kişilerarası ağları yardımıyla bir yeniliği değerlendirerek aktardığı için yayılma sürecini belirli bir düzeyde hızlandırmıştır (Rogers, 1983: 248-249).

Yurtdışında eğitim-araştırma için bulunan atılımcılar ile yurt içindeki erken benimseyenleri içeren ve genişlemiş grup, farklı kentlerde üniversitelerde çalıştıkları için yenileşmenin *hiyerarşik yayılma*⁸ eğilimi göstermesini sağlamıştır. Bununla birlikte Türk coğrafyasındaki yenileşme hareketinin yenilikçi bireyleri, aynı zamanda sürecin ikinci aşamasında kişilerin ve yapının değişmesi için çaba sarf etmek üzere örgütsel/kurumsal hedeflere yönelmiş ve yeni bir disiplin kültürü yaratmaya çalışmıştır. Bu yönelim, *anlamaya çalışan temkinliler* olarak tanımladığım kitlede kısmen yankı bulmuştur. Ancak Türk beşeri coğrafyacıları arasında geç çoğunluk (*şüpheliler*) ve özellikle geride kalanlar (*gelenekseller*) benimseyici kategorilerinde yer aldığı düşünülen bireyler (bazı akademik birimler) değişim sürecine ciddi biçimde bireysel ve kurumsal karşı duruş göstermiştir. Ancak değişimler, her zaman yerleşmiş pek çok bireysel ve kurumsal alışkanlığı değiştirdiği için az ya da çok dirençle karşılaşılan süreçler olarak kabul edilmektedir (Töremen, 2002; Tunçer, 2013). Bu noktada yeniliğe gösterilen direncin bile bir işlevi olduğu varsayımından (Kuhn, 2008: 151) hareketle,

⁷ İnsanlar, göç ettiğinde ve beraberinde kültürel özelliklerini başka yerlere götürüldüğünde, taşınarak yayılma (relocation diffusion) meydana gelmektedir.

⁸ Hiyerarşik yayılma (hierarchical diffusion), bir yeniliğin veya fikrin, bir yerden başka yerlere oluşturulmuş bir yapı aracılığıyla yayılması olarak tanımlanabilir.

yenilik benimseyici kategorilerine giren bu grupların (hatta tüm kategorilerin) hem değişime karşı direncin anlaşılması hem de değişimin bütün topluluğa mal edilerek sosyal-mekânsal olarak yayılması ve kurumsallaşması için ayrıntılı bilimsel araştırmalara konu edilmesinin yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Türk beşeri coğrafyasındaki değişim süreci için tedrici geçişlerle şimdiye kadar, düşünsel etkileşim, bilimsel çıktı paylaşımı, kurumsal etkileşim ve değişimin yayılması şeklinde isimlendirilebilecek dört evre ayırt edilmiştir. Sanal toplulukların çoğu kere toplumsal hareketlerin kurgulanmasında, örgütlenmesinde ve eylem süreçlerinde aktif rol aldıkları bilinmektedir (Çaycı ve Karagülle, 2014). 1990'ların sonunda, internete dayalı olarak sanal ortamda yapılan disipline ilişkin tartışmalar, önceleri topluluk açısından böyle bir işlevi yerine getirmiş; fakat bu sanal etkinlik, zamanla formel ve enformel toplantılardaki yüz yüze gerçek tartışmalara dönüşmüştür (*düşünsel etkileşim evresi*). Sosyal ağların ve enformasyon teknolojilerinin etkileşimli yapıları, bireyleri sanal ortamlarda bir araya getirmiş ve gerçek topluluk yapılarının bir benzeri sosyal ağlar aracılığıyla kurulmuştur. Böylece de söz konusu sanal platform, akademik bir etkileşim zemininin ve değişim talebinin dillendirilmesi için kamusal bir temsil alanının yaratılmasına katkıda bulunmuştur. Enformel iletişim ve tartışma platformu, kurulduğu dönemde uluslararası öğrenci olan bazı beşeri coğrafyacılar için bir örgütlenme alanı olduğu kadar aynı zamanda bir sosyal havale (*social remittance*) aracı işlevi de görmüştür. Bilindiği üzere sosyal havaleler, göçmenlerin gittikleri toplumdan köken topluma fikirleri, davranışları, kimlikleri ve sosyal sermayeyi göndermesine atıfta bulunmaktadır (Levitt, 1998). Bu bağlamda coğrafya disiplininin uluslararası öğrencileri, gittikleri ülkelerde edindikleri düşünce, değer ve inançlardan oluşan normatif yapıları, bu yapıların şekillendirdiği uygulama sistemlerini ve oluşturdukları sosyal sermayeyi köken ülkelerine transfer edebilmıştır.

Yurtdışında bulunanların geri dönüşünden sonra (ağırlıklı olarak 2005'ten itibaren), Türk coğrafya topluluğu için alışılmışın dışında içerikteki bilimsel çıktılar üretilmeye başlanmıştır (*bilimsel çıktı paylaşımı evresi*). Böylece bu paylaşımlarla ilk zamanlarda internet üzerinden yürütülen sanal-düşünsel tartışmalara, bilimsel yazıya dökülmüş makale ve kitaplar ve kongrelerde sunulmuş bildiriler eklenerek tartışma zemini genişletilmiştir (örn. Arı, 2005; Arı ve Köse, 2005; Kaya, 2005; Yavan, 2005a, 2005b). *Kurumsal etkileşim evresi*, bir bakıma Türk coğrafyacılarının yeniden epistemolojik bir topluluk oluşturma girişimlerinin somutlaştırılmaya başlandığı zaman dilimine karşılık gelmiştir. Coğrafyanın Batı normlarında yapılmasını talep eden bazı coğrafyacılar, bir süre mevcut geleneksel yapı içinde düşüncelerini ifade etmeye çalışsalar da bu çabaları başarılı bir sonuç vermemiştir. Bu noktada yürütülen bazı bilimsel araştırma projeleri, coğrafyadaki yenileşmeyi kurumsallaşmaya taşıyacak adımlar atmıştır. Mesleki aidiyete dayalı olarak oluşturulan sivil toplum kuruluşlarında insanları bir araya getiren temel unsur, ortak çıkarların ve hedeflerin olduğuna inanılmasıdır. Mesleki bir örgütlenme aracı olarak dernekler, kurumsal etkileşimin devamlılığını sağlamak kadar yenileşmenin yayılmasında önemli bir fonksiyona sahip olmuştur. Bu kuruluşlar, öncelikle coğrafyacıları ve diğer sosyal bilimcileri çatısı altında toplamak suretiyle sorunları için bir temsil-dayanışma, etkileşim-işbirliği ve mesleki gelişim zemini oluşturmaya aracılık etmektedir. Bunun yanında onlar, yerel ve küresel ölçekte toplumdaki ve doğadaki değişimlerden kaynaklanan sorunlara çözüm katkısı sunmak ve toplumsal taleplere cevap vermek suretiyle meslek üyelerinin toplum katında görünürlüğünü ve etkinliğini arttırmak için de çaba harcamaktadır. Hatta bir disiplin birden fazla derneğe sahipse birbirlerini de hareketlendirmektedir. Yenileşmenin ortaya çıkışı için yerel ve küresel bilgi akışları ile öğrenme arasındaki karşılıklı etkileşimin önemi (Gertler ve Levitte, 2005) dikkate alınırsa; yayılma evresinde bu akışlara aracılık edebilecek mesleki dernekler, akademik birimler, hatta ağsal organizasyonları içeren kurumsal yapıların önemi daha da artmaktadır.

Değişimin yayılması (yayılmanın başlangıcı) evresi, yenileşme sürecinin aktör bağımlılıktan sistem bağımlılığına geçişi için en kritik evredir. Zira bu evrede beşeri coğrafyacıları, mesleki organizasyonların etkinlikleriyle oluşturmaya çalıştıkları kurumsallaşmayı, ülkenin her yerine dağılmış haldeki coğrafya bölümlerine ve onların çeşitli düzeylerdeki programlarına yaymak gibi bir zorluk beklemektedir. Yenileşmenin bir yandan onu benimseyenlerde derinleşmesi, diğer yandan da bireysel ve kurumsal dirençleri aşarak erken çoğunluğa ulaştırılması gerekmektedir. Bu aşamada, yenileşmenin olası erken çoğunluğu olabileceği düşünülen genç akademisyenlerde değişim için talep yaratılması ve onlara sürecin göreceli üstünlüğü, bağdaşabilirliği, denenebilirliği, gözlenebilirliğinin anlatılması için çaba harcanmalıdır. McKenzie ve Koenig (1998), insanlar gibi örgütsel yapıların da ortada daha iyi ve zorlayıcı bir neden olmadıkça değişmeyi istemediğini belirtmektedir (aktaran Töremen, 2002: 188). Bu bağlamda geç çoğunluk için yeniliğe geçişte, sistem normlarının ağırlığının kesinlikle yenilikten yana olması gerektiğinden sistem baskısı, benimsemenin motive edilmesi için bir zorunluluk olarak görülebilir.

Yenileşme Sürecinin Sürdürülebilirliği

Bu araştırmada, Şekil 2'deki kavramsal haritada gösterildiği üzere Türk beşeri coğrafyasındaki son yıllarda yaşanan yenileşme sürecinin sürdürülebilirliği iki temel unsurla ilişkilendirilmiştir. Bunlardan birincisi, nitelikli lisansüstü eğitime ve liyakate dayalı olarak bireylerin ve topluluğun akademik kalitesinin yükseltilmesidir. Daha önce yapılan bazı çalışmalarda coğrafyacıların akademik performansını etkileyen nitelik sorunu (Gümüştü, 2012; Yavan, 2005a) ve

akademiyle ilgili kalitenin kontrolünün yapılabileceği ilk aşama olan lisansüstü eğitimin önemine ilişkin benzer saptamalara yer verilmiştir (Yavan ve Kaya, 2012). Genç akademisyenlerin deneyimlerine dayalı olarak oluşturulan model (Şekil 3), iyi bir lisansüstü eğitim ortamının Türk beşeri coğrafyasındaki yenileşmenin sürdürülebilirliğinde gerçekten önemli rol oynayabileceğine ilişkin ipuçları sunmuştur. Bu araştırma, değişim sürecinde lisansüstü eğitim dışında, birim ve topluluk içi, disiplinler arası ve uluslararası etkileşimin akademik kalitenin yükseltilmesinde çok önemli bir işlev gördüğünü ve bazı akademik birimlerde gözlemlendiği üzere bireysel kalitenin mikro düzeyli *öğrenen bölgeler* (akademik birimler) içinde, sorgulama ve eleştiri kültürüyle geliştiğini ortaya koymuştur.

İkincisi, aktör bağımlı olan değişimin kurumsallaşması için sistemin önündeki yapısal engellerin aşılması ve disiplin üyelerinin gerçek bir epistemolojik topluluğa dönüşmesidir. Bu çıkarım, Bekaroğlu ve Yavan (2013) tarafından son yıllarda coğrafyanın dışı açılmayla yakaladığı yeni şansı iyi değerlendirmesi; kurumsallaşması, yenilikleri desteklemesi, bilgi ve yöntem transferine dayalı bir reformu kendi içerisinde başlatması gerektiğine ilişkin dile getirilen saptamayla (2013: 66) benzer noktalara işaret etmektedir. Böyle bir sonuç aynı zamanda Erinç (1973) tarafından tüm coğrafyaya yayılacak biçimde dile getirilen derin yapısal sorunların devam ettiğini de göstermiştir. Burada yapılması gereken şey, Türk coğrafyasının kendisini anlamaya yönelik sorunlarını (Bekaroğlu ve Yavan, 2013) aşarak işe başlaması; sonra da kişisel çekişmeleri ve çatışmaları bir kenara bırakarak disiplin öncelikli şekilde birimler ve örgütlenmeler düzeyinde kurumsal yenileşme için çaba sarf etmesidir, yani, *coğrafyanın coğrafyayı konuşması* ve kendisi için çözümler üretmesidir. Bir değişimi başlatsa da henüz güçlenme gereksinimi duyan bir damar olarak görülen; aktör bağımlılığı ve gösterilen kurumsal direnç (hatta disiplin dışı etkenler) nedeniyle kırılğan olduğu düşünülen yenileşme sürecinin halen yetişen ve gelecekte yetişecek olan genç akademisyenlerle zaman içinde asıl rengini bulacağı ve *"kuşkulu iyimserlik"* halini geride bırakacağı değerlendirilmektedir.

EXTENDED ABSTRACT

INNOVATION TRENDS IN TURKISH HUMAN GEOGRAPHY: AN ASSESSMENT FROM THE PERSPECTIVE OF AGENTS OF CHANGE

INTRODUCTION

Turkish geography has left behind the hundredth year of its academic institutionalization. Numerous reviews have been conducted on its academic development and performance to date (e.g. Akyol, 1943a,b,c; Doğanay, 1995; Erinc, 1973; Erol, 1993; Hütteroth, 1992; Kayan, 2000; Özey, 1998; Tümertekin, 2001). Some critical studies carried out recently have paid attention to Turkish geography's new quests and innovation attempts and its tendency to the Anglo-American geography tradition in 2000's (e.g. Bekaroğlu, 2016; Bekaroğlu and Yavan, 2013, 2018; Karabulut, 2012; Kaya, 2010a Özgür, 2014; Özgür and Yavan, 2013). To be honest, the Turkish geography's experiencing of change that the Western geography has underwent for centuries, was regarded as an existential problem in these studies. On the other hand, renovating the science doing practice of the discipline was suggested as a solution of this problem (Kaya, 2010b). The studies that have examined Turkish geography in a critical context in recent periods have mostly been done by document analysis based on the publishing practices of the academicians and the activities they carried out and some historical records. In these studies, researchers interpreted their empirical and descriptive findings by looking at the discipline from the outside. However, little focus has been put on how Turkish geography views its current situation and future from the perspective of community members (see Aydoğmuş, 2015). In fact, the examination of this process by looking at the events from the perspective of the geographers in person may contribute we not to understand them in depth. This article examines the recently emerging efforts of innovation in the sub-discipline of Turkish Human Geography. In doing so, it tries to understand the disciplinary change from an insider perspective departing from the actor experiences unlike the previous studies. Thus, it hopes to contribute to the efforts of critically evaluating the Turkish geography's own historicity and reconstructing itself.

THEORETICAL APPROACHES

Innovation is the activity of creating and applying new ideas as part of the daily work routine of an individual or organization (Schermerhorn, 1989). As an organization, academic disciplines must be able to adapt to changing conditions and renovate in order to survive. If the revival observed in the Turkish human geography in recent years is a trend of innovation, some theories of change and innovation may help us to understand this process. In this context, various theoretical approaches on change and innovation, in particular Lewin's (1951) change model, approaches of Rogers's (1983) and Hägerstrand's (1967) to the diffusion of innovation were used in the article.

METHODOLOGY

This article was designed as a qualitative research. Two basic data sources were used in the research. The first one is written interviews that depict ideas of 16 academicians. Homogenous sampling was used in the study. The sample included academicians who were dissatisfied with the current situation of Turkish human geography, would like to do science in Western norms and to renovate discipline and whose level of internationalization was relatively high. For this purpose, human geographers (actors) who are supporters of innovation were selected from geographical section of five different provinces in Turkey and were sent structured questions to be answered. These questions are as follows: *How can the things that have happened in Turkey in the field of human geography be defined? What kinds of differences are observed in terms of scientific approach, methodology, theory and theme compared to the past? What are the triggers of the process of innovation and structures backing it? Who are the representatives of change? Is it possible to create adopter categories for the innovation process? Is it possible to distinguish stages for the innovation process? Is the*

innovation observed in the Turkish human geography sustainable? What should be done for the sustainability of this revival movement? The second one is a focus group interviews performed with 5 young academicians, 30-year of observations of the researcher's regarding to the discipline were also added to the qualitative data set collected from both sources. The content and descriptive analysis of the collected data was performed using the MAXQDA 11 qualitative data analysis software. The data were summarized and interpreted with descriptive analysis. Data were coded, the themes were found and edited, and finally the findings were interpreted with content analysis. A conceptual mapping was performed as the result of the qualitative data analysis and a model of innovation involving the experiences of young academics was created. These last two analyses yielded useful clues about the sustainability of innovation.

FINDINGS

What kind of innovation has taken place recently in Turkey in human geography discipline?

According to the qualitative analysis performed, the participants are prone to consider the innovation process in Turkey in the field of human geography mostly as an attempt to alienate from dominant scientific approaches (regional approach, environmental determinism), addressing the discipline from different perspectives and according with the ordinary science practice of the West. In other words, they see change as a process that is not yet institutional, widespread and deep, is actor dependent, fragile and at the beginning phase. Unlike the past, the participants assert that Turkish human geography has met with the paradigm concept and discovered *a multi-paradigm discipline*. Another finding suggests that Turkish human geography has recently discovered positivism with a delay of 50 years. However, academicians point out that positivism remains incapable of explaining the social world in which we live and therefore other approaches are needed. Some participants think that Turkish human geography does not make any serious progress regarding the use of theory and has a theoretical shallowness problem. On the other hand, there are also participants who think that Turkish human geography benefits from social science theories, even if just a bit, and is fed by social theory. Finally, the participants emphasize the poor and repetitive thematic array in the Turkish human geography, studying issues with low level of utility and stigmatize the unusual aspects of research, although they indicate that there have been some thematically positive developments compared with the past.

What are the basic dynamics of the innovation process in the Turkish human geography?

Findings point out questioning of the old geography practice as the trigger of the innovation process and dissatisfaction related to it, lack of quality in scientific output and the desire to re-position the discipline. In other words, the discomfort felt by some members of the human geography society due to the underdevelopment of the discipline is the breaking point for the innovation. Moreover, participants underline that growing international academic mobility and progress in information technology, enable Turkish human geographers, who have been following the approaches of Continental Europe for many years, to establish a direct and strong relationship with Anglo-American geography. Moreover, findings indicate that the agents of change in the discipline are innovators / venturesomes and early adopters who accompany them over time. Innovators are those who make postgraduate studies abroad, and academicians who work in universities abroad for a short time. Early adopters, mature generations open to innovation in the country, and younger generations seeking for innovation (graduate students). The analysis of the experiences of the participants shows that the process of innovation has emerged in four phases to this day: Intellectual interaction, scientific outcome sharing, institutional interaction and diffusion of change.

Is the innovation process observed in the Turkish human geography sustainable?

According to the participants, the process of change has emerged as a driver dependent system, but the system can remain dependent. They think that the most important obstacle to innovation in Turkish human geography is the structural problems of the system and believe that this obstacle can be overcome by increasing the academic quality. In addition, they consider the strong intra disciplinary and interdisciplinary interaction at national and international levels and the continuity of this interaction as essential for the future of innovation. Participants are sceptical about the lack of support for innovation in the Turkish human geography, the dominance of traditional structure, resistance to change, actor dependency and fragility of the process, but yet they want to be optimistic.

This study proposes a model for young academics by utilizing some innovation models (Meyer and Goes 1988; Rogers 1983). According to this model, the individual academic innovation in human geography includes a five-stage process: Information gathering, awareness (persuasion), decision to adopt (innovative behavior), realization and approval. The first stage of the model involves acquiring multidimensional information through the graduate study period, orientation to the Anglo-American literature with well-prepared lessons, strong group interaction and the creation of a some kind of learning region. The process of innovation continues with the stage of young researchers facing and distancing from

the old science practice, a critical attitude development and an *awareness/persuasion* resulting in repositioning itself. The second stage is the most challenging period in which a positive attitude towards innovation is being developed. Especially the individuals, whose levels of awareness has increased upon participation in classes and social science activities begin to believe in change with their thesis supervisors and intergroup interactions. The participants, who are studying a post-graduate program, pass to another stage when they reach the thesis preparation stage in which they *decide to adopt*. Young scholars, who have embraced the decision to innovate, now start to realize an innovative behavior once they reach this stage. Increasing the frequency of participation in national and international elite congresses in this framework, presenting common notices to thesis advisors or other academicians at these meetings and monitoring the international literature on their areas of interest become the most basic innovative behaviors. Innovation in the final phase of the model is becoming part of the academicians' lives and they turn into *change agents* and aim to spread change.

DISCUSSION AND CONCLUSION

This study has two general conclusions. The first allows the discipline to critically evaluate its historicity and its practices by shedding light on the current state of Turkish human geography history. Second, it offers some outcomes for the academic community to proceed successfully in the future by rebuilding itself to reach the geography is practice of the West.

Current overview of the human geography in Turkey has been defined by the participants with the concepts of *belatedness, actor addiction, shallowness, limitations, ordinariness and inadequacy*. Concurrently however, they also pointed out that there have been some positive developments in their discipline from scientific approach, methodological, theoretical and thematic perspectives in recent years. Outdated geography practice in Turkish human geography after 2000 is now being criticized and abandoned by innovators and early adopters. This position generally corresponds to the unfreezing period of Lewin's (1951) change model. On the other hand, without this work, it is concluded that a significant part of the human geographers just follow (early majority) what has been happening or resist to change (late majority and laggards). When the Turkish human geography is assessed institutionally, the community tends to be limited and fragile, and structural change is not yet observed.

On the other hand, the findings of the research show that one of the most important achievements of the innovation process is that some human geographers have discovered the multi-paradigmatic geography. This discovery is extremely important for academics from an ontological and epistemological point of view. Findings also show that change has almost not reflected on the theoretical domain. Again it is also determined that research topics in the Turkish human geography are largely out of social context due to insensitivity to changing social dynamics. Thematically ordinariness and aloofness from social dynamics is seen as a result of a non-critical scientific understanding. For this reason, it is argued that Turkish human geographers should make critical thought dominant within the community in order to do contemporary science.

The sustainability of the innovation process in the Turkish human geography is associated with two key drivers. The first one is the increase the academic quality of the community, based on qualified graduate education and training. The second one is to overcome the structural obstacles in front of the system for the institutionalization of the driver-dependent change and to turn the disciplinary members into a true epistemological community. It is thought that the innovation process will find its true colour in time with the efforts of young academicians and the "*doubtful optimism*" will be left behind.

Kaynakça / References

- Akkan, E. (1972). Cumhuriyetin 50. yıldönümünde coğrafya. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 5-6, 1-5.
- Akkan, E. (1998). Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kuruluşunun 60. yıl dönümünde coğrafya bölümü. *Türkiye'de sosyal bilimlerin gelişmesi ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s.295-313). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Aksoy, H.H. (1999). Değişme ve yenileşme. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı personeli için Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi tarafından 3-21 Temmuz 2000 tarihleri arasında düzenlenen yönetici adaylarının eğitim semineri ders notları. 12.02.2015 tarihinde http://80.251.40.59/education.ankara.edu.tr/aksoy/seminer_1.htm adresinden edinilmiştir..
- Akyol, İ. H. (1943a). Son yarım asırda Türkiye'de coğrafya I: Mutlakiyet devrinde coğrafya. *Türk Coğrafya Dergisi*, 1, 3-15.
- Akyol, İ. H. (1943b). Son yarım asırda Türkiye'de coğrafya II: Meşrutiyet devrinde coğrafya. *Türk Coğrafya Dergisi*, 2, 121-136.
- Akyol, İ. H. (1943c). Son yarım asırda Türkiye'de coğrafya III: Cumhuriyet devrinde coğrafya. *Türk Coğrafya Dergisi*, 3-4, 247-276.

- Arı, Y. & Kaya, İ. (Eds.) (2014). *Coğrafya Araştırma Yöntemleri*. Balıkesir: Coğrafyacılar Derneği Yayınları.
- Arı, Y. & Köse, A. (2005). İnsan-çevre etkileşimini yorumlamada yeni bir alternatif: Kültürel coğrafya. *Ulusal coğrafya kongresi 2005 (Prof. Dr. İsmail Yalçınlar Anısına) bildiriler kitabı* içinde (s.51-59). İstanbul: Türk Coğrafya Kurumu Yayınları.
- Arı, Y. (2001). *Visions of a wetland: Linking culture and conservation at Lake Manyas, Turkey*. (Ph.D. Dissertation, The University of Texas at Austin, Austin, Texas).
- Arı, Y. (2002). Amerika Birleşik Devletleri'nde coğrafya eğitimi reformu: Türkiye için dersler. *Türk Coğrafya Kurumu, coğrafya kurultayı bildiriler kitabı* içinde (s.140-147). Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Arı, Y. (2017). Çevresel determinizmden politik ekolojiye: Son 100 yılda Dünya'da ve Türkiye'de insan-çevre coğrafyasındaki yaklaşımlar. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22(37), 1-34.
- Arı, Y. (Ed.) (2005). *20. Yüzyılda Amerikan Coğrafyasının Gelişimi*. Konya: Çizgi.
- Aydoğmuş, Y. (2015). Akademisyenlerin Türkiye'deki lisansüstü coğrafya eğitimine yönelik görüşleri. *Coğrafya Eğitimi Dergisi*, 1 (2), 31-42.
- Balcı, A. (1995). *Örgütsel Gelişme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Basım, H. N., Şeşen, H. ve Çetin, F. (2009). Değişim ve örgütler. A.K. Varoğlu ve H.N.Basım (Eds.). *Örgütlerde Değişim ve Öğrenme* içinde (s.13-43). Ankara: Siyasal Yayınları.
- Baş, T. & Akturan, U. (2008). *Nitel araştırma Yöntemleri: NVivo 7.0 İle Nitel Veri Analizi*. Ankara: Seçkin.
- Başaran, İ.E. (1982). *Örgütsel Davranışın Yönetimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Bekaroğlu, E. & Özdemir A. R. (Eds.). (2014). *Bir disiplinin iç dünyası: Modern Türk coğrafyası üzerine söyleşiler*. İstanbul: İdil.
- Bekaroğlu, E. & Sarış, F. (2017). Türkiye'de fiziki coğrafya: Değişen disiplinler pratiğin ampirik bir analizi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 35, 40-54.
- Bekaroğlu, E. & Yavan, N. (2013). Modern Türk coğrafyasının tarihsel gelişiminde Batılı coğrafya okullarının etkisi: Ampirik bir analiz. *Beşeri Coğrafya Dergisi*, 1 (1), 51-66.
- Bekaroğlu, E. & Yavan, N. (2018). Türk coğrafyacılığında dört gelenek: Ampirik bir analiz. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 37, 79-93.
- Bekaroğlu, E. (2014). Modern Türk coğrafyası geleneği. E. Bekaroğlu, A. R. Özdemir (Eds.). *Bir Disiplinin İç Dünyası: Modern Türk Coğrafyası Üzerine Söyleşiler* içinde (s.53-69). İstanbul: İdil.
- Bekaroğlu, E. (2016). Modern dünya-sisteminin bilgi yapıları bağlamında coğrafya için bir dışsal tarih okuması. *Toplum ve Bilim*, 136, 117-146.
- Bilgili, M. (2017). Coğrafyanın bilimsel kimliğine postyapısalcı bir yaklaşım. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 35, 101-109.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi: Teknikler ve örnek çalışmalar*. (2.Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bilgin, T. (1961). *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Faaliyeti 1950-1960*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları.
- Caldwell, R. (2003). Models of change agency: A fourfold classification. *British Journal of Management*, 14, 131-142.
- Çaycı, B. & Karagülle, A.E. (2014). Mobil iletişim teknolojileriyle değişen örgütlenme biçimleri: Ağlarda örgütlenen toplumsal hareketler. *Journal of Yasar University*, 9 (36), 6261-6380.
- Darkot, B. (1951). Türkiye coğrafyasının kuruluşuna bir bakış. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 1, 59-62.
- Doğanay, H. (1995). Cumhuriyetin 70. yılında Atatürk Üniversitesi'nde coğrafya araştırmaları ve eğitimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 1, 28-66.
- Duran, C. & Saraçoğlu, M. (2009). Yeniliğin yaratıcılıkla olan ilişkisi ve yeniliği geliştirme süreci. *Yönetim ve Ekonomi*, 16 (1), 57-71.
- Durgun, S. (2011). *Memalik - i Şahane'den Vatan'a*. İstanbul: İletişim.
- Erdoğan, İ. (2011). *İletişimi Anlamak*. (4.Baskı). Ankara: Pozitif.
- Erinç, S. (1973). *Cumhuriyetin 50. yılında Türkiye'de coğrafya*. Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yayınları.
- Erinç, S. (1997). Coğrafya. *Cumhuriyet döneminde Türkiye'de bilim* içinde (s. 51-55). Ankara: TÜBA.
- Erol, O. (1993). Türkiye'de jeomorfoloji. *Cumhuriyetin 70. Yılında Türkiye'de Bilim II* içinde (s.112-118). Bilim ve Teknik Dergisi Özel Eki.
- Ford, J.D., Ford, L.W. & D'amelio, A. (2008). Resistance to change: The rest of the story. *Academy of Management Review*, 33 (2), 362-377.
- Gertler, M.S. & Levitte, Y. (2005). Local nodes in global networks: The geography of knowledge flows in biotechnology innovation. *Industry and Innovation*, 12 (4), 487-507.
- Giddens, A. (2006). *Sociology*. (5th Edition). Cambridge: Polity Press.
- Gümüşçü, O. (2012). Kâtip Çelebi'den günümüze Türkiye'de coğrafyanın tarihi serüveni. TÜCAUM VII. coğrafya sempozyumu bildiriler kitabı içinde (s.355-389). Ankara: TÜCAUM.
- Gürsoy, C.R. (1975). Cumhuriyetimizin 50.yılında coğrafya ve Türk Coğrafya Kurumu. *Türk Coğrafya Dergisi*, 26, 1-3.

- Hägerstrand, T. (1967). *Innovation Diffusion as a Spatial Process*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hütteroth, W. (1992). Cumhuriyet döneminde coğrafya biliminin gelişmesine dışarıdan bir bakış. *Selçuk Üniversitesi Ata Dergisi*, 2, 21-28.
- Işık, O. (1994). Değişen toplum/mekân kavrayışları: Mekânın politikleşmesi, politikanın mekânsallaşması. *Toplum ve Bilim*, 64-65, 7-38.
- Jones, G. R. (1998). *Organizational Theory: Text and Cases*. MA: Addison-Wesley.
- Kara, H. (1998). Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kuruluşunun 60. yıldönümünde coğrafya eğitimi. Türkiye'de sosyal bilimlerin gelişmesi ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sempozyumu bildiriler kitabı içinde (s.315-324). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayını.
- Karabulut, M. (2012). 20. yüzyılda coğrafi düşüncede meydana gelen değişimler. *TÜCAUM VI. Coğrafya Sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s.413-417). Ankara: TÜCAUM.
- Kaya, İ. (2003). *Shifting Turkish American identity formations in the United States*. (Ph.D. Dissertation, The Florida State University College of Social Sciences, Tallahassee, Florida).
- Kaya, İ. (2005). Sosyal teori ve beşeri coğrafya. *Ulusal Coğrafya Kongresi 2005 bildiri kitabı* içinde (s.257-266). İstanbul.
- Kaya, İ. (2010a). Eleştirel düşünce, sosyal teori ve coğrafya eğitimi. R. Özey ve A. Demirci (Eds.). *Coğrafya öğretiminde yöntem ve yaklaşımlar* içinde (s.337-356). Erzurum: Aktif Yayınevi.
- Kaya, İ. (2010b). Değişen sosyal ve bilimsel bağlam ve coğrafyanın sorumlulukları. R.Özey ve S.İncekara (Eds.). *Coğrafya eğitiminde kavram ve değişimler* içinde (s.227-242). Ankara: Pegem Akademi.
- Kaya, İ. (2014a). Nitel araştırma yöntemleri. Y.Arı ve İ.Kaya (Eds.). *Coğrafya araştırma yöntemleri* içinde (s.267-301). Balıkesir: Coğrafyacılar Derneği Yayınları.
- Kaya, İ. (2014b). Coğrafi düşüncede mekân tartışmaları. *Posseible, Düşünce Dergisi*, 4, 1-13.
- Kayan, İ. (2000). Türkiye üniversitelerinde coğrafya eğitimi: amaç, yeni hedefler, sorunlar ve öneriler. *Ege Coğrafya Dergisi*, 11, 7-22.
- Kaygalak, İ. (2011). Postmodern eleştirilerin coğrafi düşünce ve yeni mekân kavrayışları üzerine yansımaları. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9(1), 1-10.
- Kaygalak, İ. (2013). Kurumsal ekonomik coğrafya yaklaşımı: Tanımı, kavramsal çerçevesi ve içeriği. E.Öner (Ed.), *Prof. Dr. Asaf Koçman'a Armağan* içinde (s.347-360). İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- King, R. (2000). Generalizations from the history of return migration. In B. Ghosh (ed.). *Return Migration: Journey of Hope or Despair?* (pp.7-55). Geneva: International Organization for Migration.
- Koçman, A. (1999). Cumhuriyet döneminde yükseköğretim kurumlarında coğrafya öğretimi ve sorunları. *Ege Coğrafya Dergisi*, 10, 1-14.
- Kuhn, T.S. (2008). *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*. (Çev. N.Kuyaş). (8.Baskı). İstanbul: Kırmızı.
- Levitt, P. (1998). Social remittances: Migration driven local-level forms of cultural diffusion. *International Migration Review*, 32 (4), 926-948.
- Lewin, K. (1951). *Field theory in Social Science: Selected Theoretical Papers*. New York: Harper and Row.
- Lowell B. L. & Findlay, A. (2002). Migration of highly skilled from developing countries: Impact and policy responses. *International Migration Papers* No: 44, Geneva: International Labour Office.
- McKenzie, J. & Koenig W. (1998). Kültürel yenilenme. *Executive Excellence*, Mayıs, 18-19.
- Merriam, S.B. (2013). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. Selahattin Turan (çeviri editörü) Ankara: Nobel.
- Meyer, A.D. & Goes, J. B. (1988). Organizational assimilation of innovations: A multilevel contextual analysis. *Academy of Management Journal*, 31 (4), 897-923.
- Neuman, W.L. (2010). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar I*. (4.Basım). İstanbul: Yayın Odası.
- Olsson, G. (1969). Innovation diffusion as a spatial process by Torsten Hagerstrand. *Geographical Review*, 59 (2), 309-311.
- Özçağlar, A. (1998). A.Ü.Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkiye Coğrafyası Anabilim Dalının kuruluşu, gelişmesi ve faaliyetleri. *Türkiye'de sosyal bilimlerin gelişmesi ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s.343-351). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayını.
- Özdemir, S. (1998). *Eğitimde Örgütsel Yenileşme*. (3.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Özey, R. (1998). *Türkiye Üniversitelerinde Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi*. Konya: Öz Eğitim Yayınları.
- Özgen, N. (2010). Bilim olarak coğrafya ve evrimsel paradigmaları. *Ege Coğrafya Dergisi*, 19 (2), 1-26.
- Özgüç, N. & Tümertekin, E. (2000). *Coğrafya: Geçmiş, Kavramlar, Coğrafyacılar*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Özgür, E.M. & Yavan, N. (2013). Türk coğrafyacılarının iç hesaplaşması: Neden başaramadık? Nasıl başarabiliriz? *Beşeri Coğrafya Dergisi*, 1 (1), 14-38.
- Özgür, E.M. (2014). Beşeri coğrafya üzerine. E. Bekaroğlu, A. R. Özdemir (Eds.). *Bir Disiplinin İç Dünyası: Modern Türk Coğrafyası Üzerine Söyleşiler* içinde (s.143-161). İstanbul: İdil.
- Pérouse, J.F. (2012). Türkiye'de coğrafyanın yansımaları. (Çev. N. Yavan ve S. Acar). *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 10 (1), 1-8.

- Rogers, E. M. (1983). *Diffusion of Innovations*. (3rd edition). New York: The Free Press.
- Sabuncuoğlu, Z. & Tüz, M. (1998). *Örgütsel Psikoloji*. Bursa: Alfa.
- Schermerhorn, J.R. (1989). *Management for Productivity*. (3rd edition). New York: John Wiley and Sons.
- Sevgi, C. (1984). Coğrafyanın günümüzdeki bilgikuramsal görünümü nedir? *Ege Coğrafya Dergisi*, 2 (1), 48-56.
- Strauss, A.L. & Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. Newbury Park, CA: Sage.
- Südaş, İ. (2012). *Avrupa ülkelerinden Türkiye'nin batı kıyılarına yönelik göçler: Marmaris, Kuşadası ve Ayvalık ilçelerinde karşılaştırmalı bir araştırma*. (Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir).
- Şimşek, M.Ş., Akgemci, T. & Çelik, A. (1998). *Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış*. Konya: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tekeli, İ. (2010). *Mekânsal ve Toplumsal Olanın Bilgibilimi Yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2012). Türkiye'de coğrafyacıların çok paradigmatlı bir coğrafya dünyasında yaşamayı öğrenmesi gerekiyor. *TÜCAUM VII. coğrafya sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s.348-354). Ankara: TÜCAUM.
- Thomas, R. & Hardy, C. (2011). Reframing resistance to organizational change. *Scandinavian Journal of Management*, 27 (3), 322-331.
- Thompson, J.L. (2002). The world of the social entrepreneur. *The International Journal of Public Sector Management*, 15 (5), 412-431.
- Tolay-Sabuncuoğlu E. (2008). Liderlik, değişim ve yenilik. C. Serinkan (Ed.). *Liderlik ve motivasyon* içinde (s.63-82). Ankara: Nobel.
- Töremen, F. (2002). Eğitim örgütlerinde değişimin engel ve nedenleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (1), 185-202.
- Tunçel, H., Yiğit, A. & Çelikbağ, S. (2010). *Türkiye Coğrafya Bibliyografyası: Kitaplar ve Makaleler*. Ankara: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları.
- Tunçer, P. (2013). Değişim yönetimi sürecinde değişime direnme. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32 (1), 373-406.
- Tuysuz, S. & Yavan, N. (2012). Bölgesel coğrafya yaklaşımı ve Türk coğrafyasındaki etkileri üzerine kritik bir değerlendirme. *TÜCAUM VII. coğrafya sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s.390-405). Ankara: TÜCAUM.
- Tümertekin, E. (1971). Türkiye'de beşeri coğrafyanın gelişmesi. E. Tümertekin, F. Mansur ve P. Benedict (Eds.). *Türkiye: Coğrafi ve sosyal araştırmalar* içinde (s.1-16). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Tümertekin, E. (1978). *Beşeri Coğrafyaya Giriş*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Tümertekin, E. (1990). *Çağdaş Coğrafi Düşüncenin Oluşumu ve Paul Vidal de la Blache*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Tümertekin, E. (2001). Beşeri coğrafya. *Cumhuriyet döneminde Türkiye'de bilim: "Sosyal Bilimler II"* içinde (s.187-215). Ankara: TÜBA.
- Uysal, A. & Güngör, Ş. (2016). Postyapısalcı ve ilişkisel coğrafyalarda bir tarz olarak temsil ötesi teori(ler). *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, 33, 83-93.
- Uysal, A. (2014). *Londra'da Türk varlığı: Mekân ve aidiyet*. (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul).
- Varış, F. (1982). Eğitimde yenileşme kavramı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 56-60.
- Varnacı-Uzun, F. (2012). *İhlara Vadisi kültürel peyzaj alanında sürdürülebilir turizm*. (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara).
- Winchester, H.P.M. (2005). Qualitative research and its place in human geography. In I. Hay (Ed.). *Qualitative Research Methods in Human Geography* (pp.3-18). (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Wolcott, H. F. (1994). *Transforming Qualitative Data: Description, Analysis and Interpretation*. London: Sage.
- Yavan, N. & Kaya, İ. (Eds.) (2012). *International perspectives on postgraduate education and training in geography*. Diyarbakır: Turkish Association of Geographers Publications.
- Yavan, N. (2005a). SCI ve SSCI bağlamında Türkiye'nin coğrafya bilminde uluslararası yayın performansının karşılaştırmalı analizi: 1945-2005. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 3 (1), 27-55.
- Yavan, N. (2005b). Bilim felsefesi bakımından coğrafyada pozitivist yaklaşım. *Ulusal coğrafya kongresi 2005 bildiri kitabı* içinde (s.405-414). İstanbul.
- Yavan, N. (2007). Bölge Bilimi'nin gelişiminde coğrafyacıların rolü. *Bölge biliminde yeni yaklaşımlar bildiriler kitabı* içinde (s.109-126). İstanbul.
- Yavan, N. (2012). Postgraduate geography education in Turkey. In N. Yavan ve İ. Kaya (Eds.). *International perspectives on postgraduate education and training in geography* (pp.111-157). Diyarbakır: Turkish Association of Geographers Publications.
- Yavan, N. (2014). Batı coğrafyası geleneği üzerine. E. Bekaroğlu ve A.R. Özdemir (Eds.). *Bir Disiplinin İç Dünyası: Modern Türk Coğrafyası Üzerine Söyleşiler* içinde (s.17-51). İstanbul: İdil Yayıncılık.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (6.Baskı). Ankara: Seçkin.
- Yiğit, A. (1996). Kuruluşundan günümüze Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 379-388.